

YKSIN ALAIKÄISENÄ MAAHAN TULLEIDEN KOTOUTU- MISEN EDISTÄMINEN KOKEMUSASIAANTUNTIJOIDEN NÄKÖKULMASTA

Virve Koivukari
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteet
Jyväskylän yliopisto
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Tekijä Virve Koivukari	
Työn nimi Yksin alaikäisenä maahan tulleiden kotoutumisen edistäminen kokemusasiantuntijoiden näkökulmasta.	
Ohjaaja YTT Sirkka Alho	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 54 sivua + 3 liitettä
<p>Maisterintutkielman aiheena on yksin alaikäisenä maahan tulleiden kotoutumisen edistäminen kokemusasiantuntijoiden näkökulmasta. Tutkielman tarkoituksena on tuottaa tietoa turvapaikanhakijana yksin alaikäisenä tulleen lapsen ja nuoren kotoutumisen edistämisestä kohti arjen kansalaisuutta haastatellen nyt jo aikuisia perheryhmäkodista pois muuttaneita henkilöitä. Tavoitteena on antaa ääni kohderyhmälle ja kokemukselliselle asiantuntijuudelle niin, että tutkimustuloksista olisi praktista hyötyä perheryhmäkotitoiminnassa sekä sen kehittämisessä.</p> <p>Maisterintutkielma on laadullinen tutkimus, jossa syvähaastattelumenetelmän avulla saadulla haastatelluaineistolla (N=8) on jäsennetty nuorten kotoutumisen kokemuksia perheryhmäkodissa perustuen Jaana Vuoren (2015) teoretisointiin arjen kansalaisuudesta. Tutkimuksen tieteenfilosofinen perusta nojaa sosiaaliseen konstruktionismiin. Aineiston analyysi ja tulkinta on toteutettu teoriaohjaavasti teemoittellen. Se pohjautuu arjen kansalaisuuteen ja kotoutumisen edistämiseen abduktiivista päättelyä toteuttaen. Teemoittelun jälkeen aineisto on tyypitelty, jotta teemoittelun johtopäätökset on saatu tiivistettyä ja niiden yhteneväisyyksistä muodostettua yleistys.</p> <p>Tulosten mukaan kotoutumisen edistämiseen eniten vaikuttavia tekijöitä olivat kielitaito, luottamuksellisen suhteen saavuttaminen nuorten ja aikuisten välillä, koulutusmahdollisuudet, sosiaaliset kontaktit ja turvallisuus ympäröivässä yhteiskunnassa. Yksin maahan tulleiden lasten ja nuorten kohdalla haasteina olivat läheisten sosiaalisten siteiden puuttuminen maahantulon jälkeen, epävarmuus tulevaisuudesta, perheenyhdistämisen vaikeus ja edustajien työn epätasalaatuisuus. Tämän tutkimuksen perusteella on pääteltävissä, että perheryhmäkodista saadulla tiedolla ja ohjauksella, sosiaalisilla oikeuksilla ja psykososiaalisella tuella, hyvinvoinnin edistämällä ja kielen oppimisella sekä yhteiskunnallisella vaikuttamismahdollisuudella ja kulttuurisilla kohtaamisilla on suuri vaikutus lasten ja nuorten kotoutumisen edistämiseen heidän kulkiessaan kohti uutta identiteettiä ja arjen kansalaisuuden rakentumista.</p>	
Asiasanat: Turvapaikanhakijat, yksintulleet pakolaislapset ja nuoret, kotoutuminen, kotoutumisen edistäminen ja sosiaalinen konstruktionismi	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja:	

KUVIOT

KUVIO 1	Pakolaiskiintiön kohdennukset 2021.....	3
KUVIO 2	Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat 2015–2020.....	4
KUVIO 3	Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat 2017–2021.....	4
KUVIO 4	Yksintulleet alaikäiset 1.1.-31.12.2021.....	5

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Esimerkki aineiston analyysin kulusta teemasta hyvinvointi ja kielellinen tuki.....	24
------------	---	----

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TURVAPAIKANHAKIJOINA YKSIN SUOMEEN TULLEET LAPSET JA NUORET	3
	2.1 Turvapaikanhakijoina yksintulleet lapset ja -nuoret	3
	2.2 Sosiaalipalvelut yksintulleiden turvapaikanhakijoiden tukena.....	7
	2.3 Perheryhmäkotitoiminta	8
3	KOTOAUTUMISEN PAINOPISTEET	10
	3.1 Kotoutuminen.....	10
	3.2 Kotoutumisen edistäminen.....	11
	3.3 Aiemmat tutkimukset yksin tulleiden pakolaislasten ja -nuorten kotoutumisen edistämässä.....	12
4	TIETEENFILOSOFISET JA TEOREETTISET SITOUMUKSET	16
	4.1 Sosiaalinen konstruktionismi	16
	4.2 Kotoutumisen käytännön ulottuvuudet arjen kansalaisuuden rakentumisessa	17
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
	5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys	21
	5.2 Tutkimusaineisto.....	21
	5.3 Analyysimenetelmät ja analyysin eteneminen	23
	5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	26
6	TUTKIMUSTULOKSET	29
	6.1 Tiedon jakaminen ja ohjaus	29
	6.2 Sosiaalisten oikeuksien välittäminen ja psykososiaalinen tuki.....	31
	6.3 Hyvinvointi ja kielellinen tuki	35
	6.4 Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja kulttuuristen kohtaamisten järjestäminen.....	39
7	TULOSTEN YHTEEVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	43
8	POHDINTA.....	48
	LÄHTEET	50
	LIITTEET	55

Liite 1. Saatekirje	56
Liite 2. Haastattelukysymykset	57
Liite 3. Suostumuslomake	60

1 JOHDANTO

Suomalainen yhteiskunta on muuttumassa etnisesti ja kulttuurisesti monimuotoisemmaksi. Kansainvälisesti tarkasteltaessa maailman pakolaisista yli puolet on lapsia ja turvapaikanhakijoiden joukossa on paljon yksin ilman huoltajaa liikkuvia lapsia sekä nuoria. Eurooppaan pyrkivien pakolaisten määrä nousi vuonna 2015 nopeasti ja Euroopan Unionissa rekisteröitiin 1,2 miljoonaa kansainvälistä suojelua tarvitsevaa turvapaikanhakijaa, joista noin kolmasosa oli lapsia sekä nuoria. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos i.a, THL; Maahanmuuttovirasto 2022a.) Suomeen saapui vuonna 2015 yksin ilman huoltajaa olevia alaikäisiä turvapaikanhakijoita 3024, kun vastaava luku lokakuussa 2021 oli yhteensä 3407 ja tammikuussa 2022 yhteensä 405. Vuoden 2022 aikana uusia turvapaikanhakijoita on tullut verrattain vähän, mutta tilastoja suurentaa maailmanpoliittisen tilanteen vuoksi tilapäisen suojelun päätösten merkittävä nousu huhtikuussa 2022, yhteensä 12479 kappaletta. Pakolaisuus ja turvapaikan hakeminen globaalina ilmiönä ei ole ohimenevä, minkä vuoksi siitä raportointi on perusteltua. Suomeen aiempina vuosina tulleet pakolaiset tarvitsevat apua sekä tukea uudessa asuinmaassaan ja tässä sosiaalipalveluiden järjestäminen on keskeisessä roolissa. (Maahanmuuttovirasto 2022a.)

Useampi laki ohjaa maahanmuuttoa ja kotoutumista. Kotoutumiseen ja maahanmuuttoon liittyvät lainsäädännöt pohjautuvat Euroopan unionin (EU) lainsäädäntöön, Suomea sitoviin kansainvälisiin sopimuksiin ja Suomen hallituksen linjaamiin tavoitteisiin. Kotoutumisen edistämiseksi painopiste on Suomen perustuslaissa (731/1999), kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta olevissa laissa (746/2011), ulkomaalaislaissa (301/2004) sekä kotoutumisen edistämisen laissa (386/2010). (Kotoutuminen.fi 2022b.)

Lähestyn tutkimuksessani kotoutumista, arjen kansalaisuutta ja sen rakentamista suuren suomalaisen kunnan yksin alaikäisenä maahan tulleiden aikuisten kokemusasiantuntijoiden näkökulmasta. Olen erityisesti kiinnostunut siitä, millä tavalla he näkevät kotoutumisen edistämisen perheryhmäkodissa. Tutkimukseni fokus on kotoutumisen edistämisen mahdollisuuksissa kohti arjen kansalaisuuden rakentamista. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on Jaana Vuoren (2015) arjen kansalaisuu-

den rakentumisessa ja seitsemässä kotoutumisen käytännön ulottuvuudessa. Kotoutumisen käytännön ulottuvuudet ohjaavat tutkimukseni kulkua ja auttavat tarkastelemaan yksin tulleiden lasten ja nuorten kotoutumisen edistämistä sekä heille suunnattuja palveluita laaja-alaisesti. Tutkimuksen aineisto on kerätty syvähaastattelumenetelmän avulla, ja tutkielman keskeisiä käsitteitä ovat yksin tulleet pakolaislapset ja nuoret, turvapaikanhakijat, kotoutuminen sekä kotoutumisen edistäminen. (Refugees, unaccompanied minors, integration)

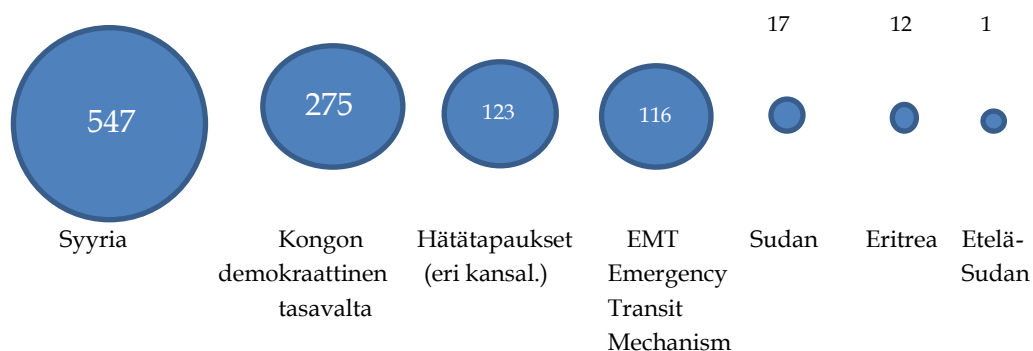
Olen työskennellyt useita vuosia suuren kunnan maahanmuuttajapalveluissa ensin perheryhmäkodissa ja sittemmin aikuissosiaalityössä sosiaalityöntekijänä. Tein kandidaatin tutkielman kuvailevana kirjallisuuskatsauksena aiheesta: yksintulleen alaikäisen kotoutumisen edistäminen perheryhmäkodissa. Tämä sai minut kiinnostumaan aiheesta entisestään ja halusin syventää aihepiiriä aikuisten kokemusasiantuntijoiden näkökulmaa hyödyntäen. Aihe on relevantti ja ajankohtainen maailman poliittisen tilanteen vuoksi niin asiakkaiden, sosiaalityön kuin yhteiskunnankin näkökulmista. Olen aiemmin havainnut työssäni, että Suomen tiukentunut maahanmuuttopolitiikka on heikentänyt maahanmuuttajien sekä turvapaikanhakijoiden ihmis- ja perusoikeuksia. Vuonna 2015 ja 2016 vuonna yksin alaikäisenä maahan tulleista henkilöistä suurin osa sai vain vuodeksi oleskeluluvan neljän vuoden sijaan. Perheenyhdistyminen on myös vaikeutunut, minkä vuoksi on tärkeää mahdollistaa lasten ja nuorten paras mahdollinen kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan. (ks. myös European Migration Network 2018, 39.)

Tutkimusraportin luvut kaksi ja kolme koostuvat yksintulleiden lasten ja nuorten kotoutumisesta ja kotoutumisen edistämisen teoreettiskäsitteellisestä viitekehyksestä. Neljännessä luvussa tarkastelen tieteenfilosofisia ja teoreettisia sitoumuksia sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta sekä Jaana Vuoren (2015) teoretisointia kotoutumisen käytännön ulottuvuuksia arjen kansalaisuuden rakenteina. Luvussa viisi esitän tutkimustehtävän, avaan tutkimusaineistoa ja analyysimenetelmiä sekä tarkastelen tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä näkökulmia. Tutkimustuloksia tarkastelen luvussa kuusi, jossa kokoan yhteen syvähaastatteluaineistoa teemoitellen ja tyypitellen niitä teoriaohjaavasti pohjautuen Vuoren (2015) jäsenyyteen arjen kansalaisuudesta ja kotoutumisen edistämisestä abduktiivista päättelyä toteuttaen. Tutkimusraportin tulosten yhteenveto ja johtopäätökset ovat luvussa seitsemän, jossa jäsenän tuloksia kokonaisuutena ja tarkastelen niitä suhteessa teoriaan sekä aikaisempiin tutkimuksiin. Pohdinnassa arvioin tutkimusprosessiani ja tarkastelen yksin alaikäisenä tulleiden lasten ja nuoren kotoutumisen edistämisen mahdollisuuksia perheryhmäkotitoiminnan kehittämisessä.

2 TURVAPAIKANHAKIJOINA YKSIN SUOMEEN TULLEET LAPSET JA NUORET

2.1 Turvapaikanhakijoina yksintulleet lapset ja -nuoret

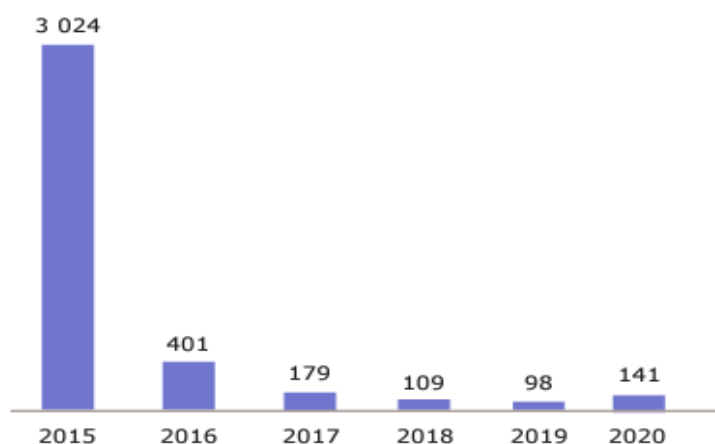
On tärkeää ymmärtää yksin tulleiden lasten ja nuorten turvapaikanhakuprosessi ja kotoutumiseen liittyvien käsitteiden painopisteitä, jotta perheryhmäkotitoimintaa sekä kotoutumisen edistämisen mahdollisuuksia voidaan kehittää. Kotoutumisen painopisteistä kerron tarkemmin luvussa kolme. Turvapaikanhakija on Sisäministeriön (2021) mukaan ulkomaalainen henkilö, joka hakee oleskeluoikeutta ja suojelua vieraasta valtiosta. Pakolaiseksi luokitellaan henkilö, jolle on myönnetty turvapaikka jostakin valtiosta ja Suomessa pakolaisaseman voi saada myös henkilö, joka on otettu Suomeen United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) esityksestä pakolaiskiintiössä. Turvapaikan antamisen myötä turvapaikanhakija saa pakolaisaseman.

KUVIO 1. Pakolaiskiintiön kohdennukset 2021. (Lähde: European Migration Network 2021, 26.)

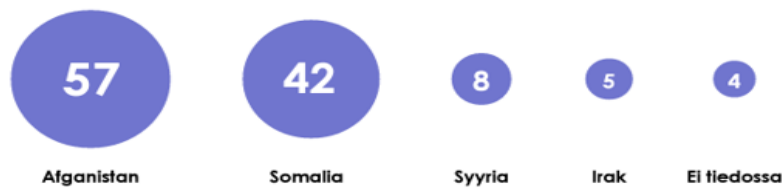
YK:n pakolaisasian päävaltuutetun (UNHCR) mukaisesti Suomi on luvannut vastaanottaa pakolaiskiintiössä myös muita suojelun tarpeessa olevia ulkomaalaisia sekä pakolaiseksi katsomiaan henkilöitä. Vuodesta 2001 lähtien Suomeen otettavien kiintiöpakolaisten määrä on ollut 750 henkilöä vuodessa. Syyrian kriisin vuoksi vuosille 2014–2015 oli sovittu 300 henkilön lisäkiintiö. Vuonna 2020 se nostettiin 850 ja vuonna 2022 pakolaiskiintiön osana otettiin 1050 kiintiöpakolaista, mikä täyttyi täysimääräisenä. Kiintiötä on valmisteltu YK:n pakolaisjärjestön (UNHCR) Suomelle annetun ehdotuksen mukaisesti. Viranomaiset Suomessa valitsevat Suomeen otettavat pakolaiset UNHCR:n antaman esityksen mukaisesti ja tulijoiden kotoutumisen edellytykset sekä suojelun tarve arvioidaan jo ennen Suomeen tuloa. (Valtioneuvosto 2021, European Migration Network, EMN 2021.)

KUVIO 2. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat 2015–2020. (Lähde: European Migration Network 2020, 39.)

KUVIO 3. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat 2017–2021. (Lähde: European Migration Network 2021, 23.)

KUVIO 4. Yksintulleet alaikäiset, 1.1.-31.12.2021. (Lähde: European Migration Network 2021, 23.)

Yksin tullut alaikäinen turvapaikanhakija on Euroopan Unionin (EU Directive 95/2011, 13) mukaan henkilö, joka on ilmoittanut iäkseen alle 18-vuotta ja saapunut johonkin EU:n jäsenmaista ilman virallista huoltajaa. Alaikäisellä tarkoitetaan lähtökohtaisesti alle 18-vuotiasta henkilöä ja Suomessa alaikäinen määritetään alle 18-vuotiaaksi (Laki holhoustoimesta 442/1999). Lastensuojelulaissa alle 18-vuotias henkilö määritellään lapseksi ja 18–20-vuotias nuoreksi (Lastensuojelulaki 417/2007, 6 §).

Vuonna 2015 yksintulleita alaikäisiä lapsia ja nuoria saapui Suomeen suuri määrä (3024). Määrä väheni merkittävästi vuonna 2016, jolloin tulijoita oli enää 401 henkilöä. Vuodesta 2016 vuoteen 2021 lasten ja nuorten määrä laski tasaisesti ja vuonna 2021 yksin alaikäisenä tulleita lapsia sekä nuoria saapui Suomeen enää vain yhteensä 136. Ilman huoltajaa tulleiden suurimmat lähtömaat olivat vuonna 2021 Afganistan (57), Somalia (42) ja Syyria (8). European Migration Networkin 2020 mukaan onkin havaittavissa, että tulijoiden määrät ovat merkittävästi pienentyneet viimeisen seitsemän vuoden aikana. (European Migration Network 2020, 23, 39.)

Wendy Ayotte (2000, 24–61) on tutkinut Eurooppaan yksin alaikäisenä lapsena ja nuorena tulleiden syitä kotimaasta lähtöön. Tutkimuksen kohdehenkilöt ovat olleet noin 20 eri maasta ja syiksi lähtöön on listattu muun muassa aseelliset konfliktit, kansanmurhat, vaino, lasten kidutus, muut kaoottiset tilanteet, ero vanhemmista, köyhyys ja kärsimys sekä pakolaisleirien turvattomuus. Muita Ayotten tutkimuksessa esille tulleita syitä ovat olleet muun muassa perheen hajoaminen, vanhempien kuolema, lasten hyväksikäyttö, haavoittuminen ja lasten salakuljetus. Köyhyys, hätä ja puute ovat olleet osasyynä siihen, että huoltajan puutteessa lapsi on lähetetty matkaan perheystävän, sukulaisen, tai muun tuttavan toimesta. (Emt., 2000.)

Lasten ja nuorten kotimaasta lähtemisen taustalla olevat syyt ovat moninaisia. Kotimaan heikentynyt yleinen turvallisuustaso, tai levottomat olosuhteet ovat Ayotten (2000) mukaan yleisin lähtemisen syy. Alaikäinen lapsi ja nuori on voinut lähteä pakoon yhteisöön, tai perhettään toiseen maahan, tai perhe on voinut lähettää tämän pakoon olosuhteiden vuoksi. Riippuen maiden maahanmuuttopolitiikasta on alaikäisyys taannut turvapaikanhakijoille esimerkiksi oikeuden huolenpitoon. Turvapaikanhakijalla, joka on saapunut alaikäisenä Suomeen, on ollut monin paikoin paremmat

mahdollisuudet saada oleskelulupa, kuin mitä täysi-ikäisellä turvapaikanhakijalla. Tulevaisuuden epävarmuustekijät ovat voineet kuitenkin vaikuttaa alaikäisenä yksin tulleen turvapaikanhakijan motivaatioon sekä hyvinvointiin heidän kotoutumisprosessissaan yhteiskunnassa. (Suokonautio & Rantala 2014, 9.)

Suomessa käräjäoikeus määrää yksin maahan tulleille alaikäisille lapsille ja nuorille edustajan. Edustaja ajaa lapsen etua virallisissa asioissa ja hänellä on huoltajaan verrattavat oikeudet lapsen asioissa. Nuoren täyttäessä 15-vuotta, hän voi käyttää itseään koskevissa asioissa omaa puhevaltaa rinnakkain edustajan kanssa. Edustajan tulee tavata lasta, tutustua tähän ja tavata säännöllisesti, jotta lapsen ja nuoren edun toteutuminen on mahdollista huomioida riittävällä tasolla. Perheryhmäkodit huolehtivat lapsen ja nuoren kasvatuksesta, päivittäisten asioiden hoitamisesta ja muusta huolenpitoon kuuluvista asioista. Yksin alaikäisinä tulleista turvapaikanhakijoista voidaan käyttää myös nimityksiä ”ilman huoltajaa saapunut lapsi” ja ”ilman huoltajaa saapunut alaikäinen”. Alaikäinen ilman huoltajaa saapunut lapsi on saattanut tulla maahan myös esimerkiksi sukulaisen, tai jonkun muun kuin virallisen huoltajan kanssa. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011, 39 §, 41 §.)

Suomeen alaikäisenä, ilman huoltajaa yksin saapuvat lapset ja nuoret sijoitetaan turvapaikkaprosessien ajaksi tukiasuntoihin, yksityismajoitukseen tai ryhmäkoteihin. Oleskeluluvan saamisen jälkeen heidät siirretään perheryhmäkotiin, tuettuun asumiseen, tai tukiasuntoon, eivätkä he ole enää turvapaikanhakijoita. (THL i.a.) Suurin osa maahan saapuvista alaikäisistä yksintulleista on noin 14–17-vuotiaita. Täyttäessään 18-vuotta, heidän on mahdollista siirtyä jälkihuollon palveluihin, joissa heillä on mahdollista saada palvelua joko 25-vuotiaaksi saakka, tai kunnes nuoren huoltaja tulee Suomeen (Työ ja elinkeinoministeriö 2022, TEM). Kansainvälisellä suojelulla tarkoitetaan Suomen ulkomaalaislain (301/2004) ja Euroopan unionin direktiivien (95/2011/EU) mukaan toissijaista suojeluasemaa, tai pakolaisasemaa. Oleskelulupa myönnetään myönteisen päätöksen saaneille. Alaikäisen yksin tulleen turvapaikanhakijan hakemus koskien kansainvälistä suojelua käsitellään samoin, kuin täysi-ikäisten tulijoidenkin (Maahanmuuttovirasto 2022a). Ulkomaalaislain (301/2004) 6 §:n mukaan *”alaikäisten hakemukset on käsiteltävä kiireellisesti ja päätöksenteossa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin.”*

2.2 Sosiaalipalvelut yksintulleiden turvapaikanhakijoiden tukena

Mikkosen ja Alitolppa-Niitamon (2000, 17–18) mukaan yksin ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten lasten ja nuorten asiat on hoidettu hyvin verrattuna useisiin muihin Euroopan maihin. Heidän vastaanottonsa tapahtuu Suomessa organisoidusti viranomaisten toimesta, eikä maan sisäisiä eroja juurikaan ole. Keskeisiä toimijoita yksin ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten asioissa ovat esimerkiksi Työ- ja elinkeinoministeriö, vastaanottopalvelut, ryhmäkodit ja perheryhmäkodit, Maahanmuuttovirasto, poliisi sekä pakolaisneuvonta.

Tullessaan Suomeen lapset ja nuoret saavat turvapaikkaprosessinsa ajaksi vastaanottopalveluita. Maahanmuuttovirasto valvoo, suunnittelee ja ohjaa vastaanottoa. Yksin tulleet alaikäiset lapset ohjataan vastaanottopalveluissa ryhmäkoteihin, jossa turvapaikanhakija rekisteröidään asiakkuuteen. (Martiskainen & Toivonen 2019, 30.) Turvapaikkahakemukset tulee Maahanmuuttoviraston (2022b) mukaan käsitellä kuuden kuukauden sisällä hakemuksen saapumisesta, mutta aina tämä ei käytännössä toteudu. Esimerkiksi vuonna 2015–2016 tulleiden nuorten kohdalla käsittelyaika venyi monilta osin pitkäksi, sillä lapsia ja nuoria saapui samanaikaisesti paljon. Vastaanottopalveluissa eli alaikäisten kohdalla ryhmäkodeissa toteutetaan kotoutumiseen tähtäävää toimintaa, mutta yksin alaikäisenä tulleiden lasten ja nuorten edun toteutumiseksi heidän olisi hyvä päästä mahdollisimman nopeasti alkuvaiheen kotoutumispalveluiden piiriin. Yksintulleet ovat usein kokeneet elämässään menetyksiä, juurettomuutta ja yksinäisyyttä, minkä vuoksi heille tulisi saada mahdollisimman pian pysyvämpi asuinpaikka, jotta heidän olisi mahdollista luoda luottamuksellisia ihmissuhteita. (Kaukko & Wernesjö 2016, 15–17.)

Lasten ja nuorten saadessa oleskelulupapäätöksen, hakee ryhmäkodin sosiaalityöntekijä heille kuntapaikkaa, mikä myönnetään ELY-keskuksen päätöksellä. Päätöksen saatuaan nuori ohjataan asumaan perheryhmäkotiin, tukiasuntoon, tai perhesijoitukseen. (Kotoutuminen.fi 2022a.) Mikkosen ja Alitolppa-Niitamon (2000, 17–24, 58) mukaan on vaikeaa arvioida, mikä on tulijan omaan kulttuuriin liittyvien asioiden säilyttämisen, lapsen hyvinvoinnin ja sopeutumisen kannalta paras vaihtoehto asumispaikkaa valitessa. Lasten ja nuorten avuksi kunnan tarjoamalla palveluilla on iso merkitys kotoutumisen edistämiseksi, koska pakolaistaustainen henkilö kotoutuu ensisijaisesti jonkin kunnan asukkaaksi. Kunnan tarjoamalla alkuvaiheen kotoutumisen palveluilla on suuri merkitys, johon vaikuttaa merkittävästi myös ympäröivä yhteisö ja sen osallistuminen kotoutumiseen. Lapsille ja nuorille tulee tarjota asuminen, terveydenhuolto, ruoka sekä perustoimeentulo, mitkä mahdollistavat nuorten aktiivisen osallistumisen kotoutumista edistäviin toimiin. Kaksisuuntaisessa kotoutumisessa on kyse nuoren ja vastaanottavan kunnan velvollisuuksista toisiaan kohtaan. (Emt.; ks. myös Hammar & Katisko 2016, 228–229.)

2.3 Perheryhmäkotitoiminta

Perheryhmäkodissa asuu yksin alaikäisenä ilman huoltajaa Suomeen tulleita lapsia ja nuoria, jotka ovat saaneet kuntapaikan ja oleskeluluvan Suomesta. Perheryhmäkotiin muutetaan turvapaikanhakijoita vastaanottavista ryhmäkodeista. Nuorilla on mahdollisuus asua perheryhmäkodissa 18-vuotiaaksi asti, jonka jälkeen he siirtyvät Maa- ja metsätalouden tutkimuskeskukseen jälkihuollon asiakkaiksi ja muuttavat omaan asuntoon. (ks. myös Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 27 §.)

Perheryhmäkodissa vastataan nuorten ohjauksesta, kasvatuksesta ja asumisesta. Jokaisella nuorella on nimetty omaohjaaja ja oma huone. Perheryhmäkodin ohjaajat tukevat nuoria muun muassa opinnoissa ja asioinnissa viranomaisien kanssa sekä päivittäisessä elämässä. Terveystieteistä vastaavat koulujen terveyshoitajat, terveysasemat sekä muut kaupungin ja kunnan terveyspalvelut. (ks. Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 28 §; ks. myös Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 13 §, SHL)

Kotoutuminen. fi (2022b) mukaan omaohjaajan määrittäminen perheryhmäkodissa on tärkeää, sillä odotukset sen merkityksestä ja sisällöstä voivat vaihdella melkoisesti. Osalle tulijoista omaohjaajuuteen ei liity sen erityisempiä odotuksia, ja omaohjaaja on heille vieras käsite, mutta toisilla lapsilla ja nuorilla voi olla omaohjaajuuden suhteen samankaltaisia odotuksia, kuin heillä on omia vanhempiaankin kohtaan. Omaohjaajuuteen liittyy velvollisuus toimia lapsen ja nuoren edun mukaisesti sekä hänen kokonaisvaltaisena kasvattajanaan niin psyykkisen, fyysisen, kuin sosiaalisenkin hyvinvoinnin näkökulma huomioiden. Omaohjaajat vastaavat ammatillisesti lapsen ja nuoren kehityksestä sekä kasvusta, jossa työskentely on nuoren yksilöllistä tukea, läsnäoloa ja huomioimista. (ks. Elinkeino- ja ympäristökeskus 2022, ELY.)

Lapsen ja nuoren saapuminen ennalta tuntemattomaan ja uuteen perheryhmäkotiin voi olla heille pelottava, mutta myös merkittävä kokemus. On erityisen tärkeää, että ensimmäinen kontakti solmitaan omaohjaajan välityksellä, sillä luottamuksen rakentuminen alkaa heti ensimmäisestä päivästä lähtien. Omaohjaaja antaa alkuinfon lapselle ja nuorelle, jossa käydään yhdessä läpi yksikön toimintatavat ja säännöt sekä annetaan tietoa alaikäisen oikeuksista ja velvollisuuksista. Omaohjaajan ja työntekijöiden tehtävänä on olla turvallinen ja välittävä aikuinen lapsen sekä nuoren elämässä, sillä heillä ei välttämättä ole läheisiä, tai vanhempia arjessaan. Työntekijöiden tarkoituksena ei ole korvata tulijoiden biologisia vanhempia, vaan toteuttaa ammatillisesti vanhemmuuteen kuuluvia tehtäviä. (Kotoutuminen 2022b.)

Perheryhmäkodin päätavoitteena on valmistaa nuoria itsenäiseen elämään sekä tukea heitä kotoutumaan Suomeen ja suomalaiseen yhteiskuntaan. Lasten ja nuorten kotoutumista edistää sopivan opiskelu- ja koulupaikan löytäminen. Nuorten opiskelu

tapahtuu yksilöllisen suunnitelman mukaisesti joko peruskouluissa, ammatillisissa kouluissa, lukioissa, tai yksityisissä kouluissa. (ELY 2022.)

3 KOTOUTUMISEN PAINOPISTEET

3.1 Kotoutuminen

Kotoutumisen painopisteitä voi Työ- ja elinkeinoministeriön (2022, TEM) mukaan tarkastella lainsäädännön, erilaisten palveluiden, henkilöroolien ja -ryhmien sekä yhdenvertaisuuteen ja monikulttuurisuuteen liittyvien käsitteiden avulla. Kotoutuminen on muuttajan yksilöllinen prosessi, jolloin yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja osallisuus yhteiskunnassa lisääntyvät vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa. Kotoutuminen edellyttää niin vastaanottavalta yhteiskunnalta, kuin maahanmuuttajilta itseltäänkin sitoutumista. Se edellyttää vastaanottavuuden kehittämistä yhteistyössä vieranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa sekä maahanmuuttajan omaa aktiivisuutta. Pyrkimys hyviin etnisiin suhteisiin edistää yhteiskunnallista yhteenkuuluvuuden tunnetta ja maahanmuuttajien kotoutumista. Yhdenvertaisuuden tunne ja osaksi yhteiskuntaa toivottava asenneilmapiiri ovat hyvän kotoutumisen edellytyksiä maahanmuuttajataustaisille kotoutujille. (ks. Kotoutuminen.fi 2022b.)

Kotoutuminen nähdään kaksisuuntaisena prosessina, jossa väestön monimuotoistuksessa yhteiskunta muuttuu väistämättä maahanmuuttajan hankkiessa niin työelämässä, kuin yhteiskunnassakin tarvittavia taitoja ja tietoja. Kotoutumisen edistäminen on Vuoren (2015, 396) mukaan osa maahanmuuttajatyön kokonaisuutta, vaikka kaikki muuttajataustaisten ihmisten kanssa tehtävä työ ei olekaan kotouttavaa. Monikulttuurisella työmallilla mahdollistetaan sen laajempi kehys, mikä puolestaan mahdollistaa kotoutumisen edistämisen yhteiskunnallisen hahmottamisen.

Maahan muuttavien kanssa tehtävä työ perustuu lakiin maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999). Sillä pyritään edis-

tämään maahanmuuttajien tasavertaisia oikeuksia Suomessa sekä integroimaan heidät yhteiskuntaan. Laki määrittää kotoutumisen edistämiseen kuuluvat palvelut, joita viranomaisten tulee järjestää kotoutumisen edistämiseksi. (Emt., 1 §, 2 §.)

Maahanmuutto Suomeen, kuten muihinkin Euroopan maihin on viime vuosina lisääntynyt ja monipuolistunut. Yhteiskuntamme pitää tärkeänä tarjota maahanmuuttajille kotoutumista edistäviä palveluja sekä toimenpiteitä. On tärkeää, että maahanmuuttajaväestön tarpeet huomioidaan julkisia palveluja järjestettäessä. (TEM 2022.) Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2020, KotoL) edellyttää, että viranomaiset kehittävät kotoutumisen edistämiseen liittyvää monialaista yhteistyötä. Työ- ja elinkeinoministeriö puolestaan vastaa lainsäädännöstä ja työllistymisen edistämisestä sekä siihen liittyvästä maahanmuuttajien kotoutumisesta.

ELY-keskukset eli Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset vastaavat ja koordinoivat alueellista kotoutumista. Ne ohjaavat työ- ja elinkeinotoimistoja sekä kuntia kotoutumiseen liittyvissä asioissa. Yleisessä keskustelussa kotoutumisen vastuun nähdään siirtyvän kolmannen sektorin toimijoille, työnantajille sekä muille kansalaisille. Kotoutujat asetetaan myös itse vastuuseen omasta kotoutumisestaan. (Sotkasiira 2017, 123.)

Kotoutumisen toimivuutta on tarkasteltu paikoitellen kotoutumiskoulutuksen, palvelujärjestelmän, kustannusten kohdentumisen, maahanmuuttajien työllisyyden, alkuvaiheen kotoutumisen toimenpiteiden sekä työmarkkinoilla havaittujen järjestöjen roolin ja syrjinnän kautta. (Eduskunnan tarkastusvaliokunnan mietintö 2019.) Palveluiden vaikuttavuuteen ja toimivuuteen vaikuttaa kotouttamis- ja peruspalveluissa työskentelevien ammattilaisten osaamisen kehittäminen. On tärkeää panostaa yli sektorirajojen tapahtuvaan yhteistyöhön, ohjaukseen, koordinointiin ja kotoutujalähtöiseen työhön. (Ala-Kauhaluoma, Pitkänen, Ohtonen, Ramadan, Hautamäki, Vuorento & Rinne 2018, 125.)

3.2 Kotoutumisen edistäminen

Kotouttaminen on korvattu nykyisin termillä kotoutumisen edistäminen, eikä TEM (2021) suosittelen kotouttamisen termin käyttöä, sillä sen voi tulkita niin, että maahanmuuttajalla itsellään ei ole aktiivista roolia kotoutumisessa. Tutkimusraportissa käytetään kotoutumisen edistämisen termiä kotouttamisen sijaan, ellei aiemmissa tutkimuksissa ja teorioissa itsessään ole kotouttamisen käsitettä. Laissa kotoutumisen edistämisestä (1386/2020) korostetaan viranomaisten velvollisuutta tarjota asiakkailleen tietoa palvelujärjestelmästä, tämän oikeuksista ja kotoutumista edistävästä toimenpiteistä. Ohjaava ja neuvova työ ovat kotoutumistyön ydintä, jossa tiedollisen pohjan rakentamista tehdään pitkäjänteisellä työskentelyllä. Lain mukaan voi olla vaikeaa

erotella, miten ohjauksellinen ja tietoa jakava työskentely eroavat muista työmuodoista. Maahanmuuttajia opastetaan työntekijöiden oman kokemuksen ja tarvittavan ajallisen omaksumisen kautta ymmärtämään Suomen lainsäädäntöä, rahoitusta, toimintaa ja järjestelmän eri osien keskinäisiä suhteita toimenpiteiden sekä päätösten kesken, koska sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmä yhteiskunnassamme ovat kovin monimutkaisia. Järjestelmän pirstaloitumisen vuoksi yhteiskunnastamme voi välittyä kuva pelkkänä byrokraattisena koneistona, minkälainen se usein onkin. (KotoL 2020; ks. myös Vuori 2015, 398.)

Turtiainen, Kokkonen ja Viitasalo (2018, 344–355) ovat tarkastelleet kotoutumista aktiivisen kansalaisuuden näkökulmasta, jossa maahanmuuttajien vahva ohjaaminen työelämään on keskiössä. Kotoutumisen edistäminen kunnissa keskittyy usein työmarkkinoiden ulkopuolella olevien tulijoiden arkeen, ja sosiaalipalveluissa se tarkoittaa lain mukaan kaikkia maahanmuuttajia ensimmäisen kolmen vuoden ajalta. Kotoutumisaikaa voidaan tarpeen mukaan pidentää kolmesta viiteen vuoteen, jos asiakkaalla on erityistarpeita, kuten esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidon saavuttaminen.

Asiakkaan ja ammattilaisen tutustumisprosessi vaatii aikaa. Kotoutujan toiveet, jo olemassa oleva osaaminen, tavoitteet ja mahdollisuudet tulisi saada sovitettua yhteen. Työntekijöiden tulee huomioida, että esimerkiksi traumakokemukset ja kidutuksen jälkeinen tila voivat muuttaa henkilön kykyä käsitellä tietoa, oppia tai muistaa. Mielenterveyteen liittyvät ilmiöt on hyvä muistaa huomioida varsinkin kotoutumisen alkuvaiheessa, jolloin aiempien elämäkokemusten vauriot voidaan tunnistaa ja antaa heille niiden tarpeiden mukaista tukea. (Ks. myös Turtiainen ym. 2018, 354–355.)

3.3 Aiemmat tutkimukset yksin tulleiden pakolaislasten ja -nuorten kotoutumisen edistämisessä

Keskeisimmät aiemmat tutkimukset ja artikkelit oman tutkielmani kannalta käsittelevät kotoutumista yleisellä tasolla, yksin alaikäisenä tulleiden lasten kotoutumisen edistämisen mahdollisuuksia sekä arjen kansalaisuutta. Tutkimusta kotoutumisen erityisestä työotteesta löytyy verrattain vähän. Kansainvälisissä tutkimuksissa maahanmuuttaja-asiakkaiden prosesseja ei ole myöskään juuri seurattu. Tutkimuksissa on keskitytty lähinnä sosiaalityöhön ja yleisemmin viranomais toimintaan sekä pakolaisasiakkaisiin. Vaikka Suomi on Euroopan edistyneimpiä maita, on kotoutumiseen liittyvää politiikkaa tutkittu irrallaan arjen käytännöistä. Integraatiopolitiikassa kiinnitetään huomioita yleisesti vain maahanmuuttajien henkilökohtaiseen kehitykseen, eristämällä kotoutumiseen liittyvä politiikka omiin organisaatioihinsa. (Vuori 2015, 396.)

Johanna Hiitola (2018) on tutkinut kotoutumisen mahdollisuuksia Suomessa Afgaaniyhteisössä (n. 150) etnografisen tutkimuksen avulla. Kiintiöpakolaisten vastaanottamisesta alkunsa saaneessa yhteisössä on tutkimuksen mukaan nähtävissä epävarmuus tulevaisuudesta. Yhteisöön on liittynyt pakolaisaseman perusteella muuttaneiden lisäksi vanhoja ja uusia perheenjäseniä erilaisin statuksin. Tutkimus lähestyy kotouttamista kansalaisuuden käsitteen ja arjen kansalaisuuden avulla. Aineistossa on analysoitu kansalaisuuden käsitteen avulla sitä, millaisia oikeuksia ihmisille avautuu, millaisia velvollisuuksia heillä on, mistä heidät suljetaan ulkopuolelle ja millaisia vastuista heille tarjotaan. Aineiston ja tulosten mukaan on selvää, että sukupuoli raamittaa kotouttamistyön työntekijöiden ja maahanmuuttopolitiikan suhdetta. Kotouttamistyön tulee ottaa huomioon kaikki perheenjäsenet, myös perheenyhdistämisellä tulleet äidit, jotta perheiden sisälle ei muodostu eriarvoisia suhteita niin, että toiset jäävät vaille palveluja toisten perheenjäsenten niitä saadessa.

Mervi Kaukko ja Ulrika Wernesjö (2017) ovat tarkastelleet artikkelissaan ilman huoltajaa olevien lasten ja nuorten yhteenkuuluvuuden tunnetta ja osallistumista kahdessa erillisessä laadullisessa tutkimusprojektissa. Toinen tutkimuksista on tehty Ruotsissa, jossa on haastateltu lapsia ja nuoria, jotka ovat olleet alkuvaiheen kotoutujia ja saaneet jo positiivisen turvapaikkapäätöksen. Suomessa haastattelut ovat keskittyneet turvapaikanhakija tyttöihin, joille on myönnetty turvapaikka. Tulosten mukaan lapset ovat joustavia ja sopeutuvat hyvin elämän erilaisissa siirtymävaiheissa. Lapset ja nuoret ovat valmiita ottamaan vastaan huolenpitoa ja huomiota aikuisilta. Tutkimuksen nuoret ovat olleet tutkimushetkellä eri maissa, mutta Kaukko ja Wernesjön (2017) mukaan heitä on voitu silti tarkastella heterogeenisena ryhmänä, koska yhtäläisyyksiä niin yksin tulleiden, kuin turvapaikanhakijoidenkin vuoksi oli nähtävissä. Tulosten mukaan aikuisten ja nuorten välisiin keskusteluihin vaikuttaa muun muassa päivittäin käydyt keskustelut, jossa nuoren positiot muuttuvat niin nuorten keskinäisissä, kuin nuorten ja aikuisten välisissäkin kanssakäymisissä. Nuoria on pidetty oman kulttuuriperinnön mukaan usein jo vastuullisina aikuisina, kun taas suomalaisessa ja ruotsalaisessa yhteiskunnassa heidät on nähty vielä lapsina ja nuorina. Tutkijoiden ja tulosten mukaan lapsilla ja nuorilla on ollut mahdollisuus elää tilanteisuuden mukaan molemmissa positioissa ja silti vastaanottaa huolenpitoa aikuisilta.

Anna-Kaisa Kuusiston ja Kristiina Korjonen-Kuusipuron (2018), Outi Kaukon (2015) sekä de Arruda Camaran, Heinon ja Juvosen (2022) artikkeleissa on tutkittu, miten yksintulleiden nuorten huolenaiheet on koettu, miten lapset ovat asemoineet itsensä yksinäisyyteen nähden ja miten niihin on voitu vastata haastatteluiden avulla. Kaukon (2015) aineistona on ollut oleskeluluvan Suomesta saaneiden yksin ilman huoltajaa tulleiden lasten haastatteluita (12) ja Kuusisto ja Korjonen-Kuusipuron (2018) artikkelissa puolestaan on tarkasteltu muistiinpanoja lasten ja nuorten kenttätöiden pa-

rissa ammattilaisten keskuudessa niin Suomessa kuin ulkomaillakin. De Arruda Camaran, Heinon ja Juvosen tutkimuksen aineistona on ollut seitsemän eri ammattihenkilön teemamuotoista yksilöhaastattelua, jotka on toteutettu vuosina 2016 ja 2017.

Kaukon (2015) tutkimuksesta saa hyvän kuvan lasten kokemasta yksinäisyydestä. Esille nousee etenkin perheen äidin poissaolo ja sen mukanaan tuomat haasteet kulttuuriin, vieraaseen maahan ja kieleen sopeutumisessa. Fyysinen etäisyys perheeseen ja mahdollinen pakkomuutto pois läheisten luota ovat Kaukon mukaan lisänneet yksinäisyyden kokemuksen tuntemuksia lapsilla ja nuorilla. Heillä on ollut odotuksia suomalaisia aikuisia kohtaan niin luottamuksen, huolenpidon, jatkuvuuden, kuin läsnäolonkin suhteen. Vaikeneminen on yksi tapa käsitellä yksinäisyyttä ja yksinäisyys ilmenee aineistossa myös haluttomuutena puhua aiheesta, hiljaisuutena sekä muistamattomuutena. De Arruda Camaran, Heinon ja Juvosen (2022) artikkelissa tarkastellaan puolestaan eri sosiaalialan ammattilaisten kuvausta yksin maahan tulleiden lasten ja nuorten koti-ikävästä. Tuloksissa on havaittavissa yhteneväisyyksiä Kaukon (2015) tutkimukseen ja niistä on nähtävissä, että ammattilaiset määrittelevät koti-ikävän ilmiönä, jota suuri osa tulijoista kokee. Koti-ikävä ilmiönä näyttäytyy tulosten mukaan niin kulttuurisena kaipauksena, fyysisinä oireina, tunteina ja vaikenemisena kuin käyttäytymisessäkin.

Kuusiston ja Korjonen-Kuusipuron (2018) tutkimuksen mukaan yksin ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten määrän suuri vaihtelu on aiheuttanut ongelmia turvapaikanhakemusten käsittelyssä, vastaanottovaiheen majoittumisessa ja kuntapaikkojen järjestämisessä lasten sekä nuorten saadessa oleskeluluvan. Arkea on kuormittanut esimerkiksi yleinen epävarmuus omasta tulevaisuudesta ja muualle jääneen perheen tilanne. Nykyinen maahanmuuttopolitiikka ja hoivakäytännöt ovat suhtautuneet lapsiin ja nuoriin usein hallinnan kohteina, jolloin aktiivinen oman elämän asiantuntijuus on jäänyt näkemättä. Tulosten mukaan arjen toimimattomat käytännöt ovat luoneet nuorten elämään epävarmuutta, näköalattomuutta ja pelkoa, minkä vuoksi yhteiskunnan tulee Kuusiston ja Korjonen-Kuusipuron mukaan kyetä luomaan lapsille ja nuorille myötätuntoa sekä toivon ylläpitoa, joka on kotoutumisen välttämätön osa.

Jaana Vuoren (2015) ja Kati Turtiaisen (2009) tutkimusaineistot sekä artikkelit ovat kiintiöpakolaisten (13) haastatteluja ja Vuoren vuonna 2003–2005 keräämiä havainnointi- sekä haastatteluaineistoja asiantuntijoiden näkökulmasta. Tutkimuksissa on tarkasteltu maahanmuuttajien kotoutumista ja kiintiöpakolaisten luottamuksen rakentumista viranomaisia kohtaan, kun sitä on tehty esimerkiksi kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten työnä. Vuoren aineistosta voi päätellä, että maahanmuuttajien kotoutumisen prosessi on pitkä, minkä varrella he tarvitsevat erilaisten ammattilaisten apua. Kotouttaminen on Vuoren tulosten mukaan kokonaisvaltainen työote, jossa eri insti-

tuutioissa ja eri tilanteissa korostuvat eri asiat. Turtiaisen artikkelissa viranomaiskokemuksiin liittyvät luottamusteemat rakentuvat pakolaisprosessien eri vaiheisiin tutkijan ja tutkittavien vuorovaikutuksessa. Turtiainen on jäsentänyt viisi kertomustyyppiä pakolaisten maahantulon prosessin eri vaiheissa. Näitä ovat luottamus-, taistelu-, vetäytymisliittoutumis-, ja riippuvaisuuskertomukset. Ne on nimetty maahantulon vaiheen kokemusten mukaisesti. Turtiaisen (2009) tulokset osoittavat, että pakolaisten symbolista, inhimillistä ja sosiaalista pääomaa on rakennettava heti maahantulovaiheen alussa, muuten ennen ja jälkeen saavutettu luottamus on vaarassa kadota.

Tuomo Kokkonen ja Katri Viitasalo yhdessä Kati Turtiaisen kanssa (2018) ovat analysoineet aktiivisen kansalaisuuden rakentumista kotouttamistyön kontekstissa, pohjautuen kotouttamistyön ammattilaisten kehittämishankkeessa tehtyihin haastatteluihin (13) vuonna 2016–2017. Artikkelissaan he ovat tarkastelleet miten aktiivista kansalaisuutta on rakennettu kotouttamistyön maahanmuuttajien ja rakenteellisten ehtojen ristipaineessa. Aktiivinen kansalaisuus on sisältänyt työllistymisen lisäksi myös vapaa-ajan ja vanhemmuuden. Artikkelin mukaan maahanmuuttajien kansalaisuutta on rakennettu muun muassa työhön osallistumisen ja koulutuksen kautta. Lopputuloksena on todettu, että pelkästään järjestelmän tarpeille rakennettu tulijoiden sopeuttaminen voi kääntyä itseään vastaan, koska ihmisten yksilölliset tarpeet eivät rakennu pelkästään ulkoisen määrittelyn mukaisesti. Yksilöllisten tarpeiden huomiointia jättäminen ja tunnistamattomuus voivat passivoida maahanmuuttajia.

Annamaija Nahkiaisoja yhdessä Annukka Isokosken ja Meeri Koivulan (2019) kanssa ovat tarkastelleet yksin alaikäisenä maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden selviytymiskyvyn tukemista ryhmäkotien ohjaajien näkökulmasta. Ryhmähaastattelut on tehty neljässä eri ryhmäkodissa eri puolilla Suomea joulukuun 2017 ja helmikuun 2018 välisenä aikana. Tulosten mukaan työntekijät ovat käyttäneet laajasti erilaisia tuen keinoja hyödyntäen vuorovaikutustaitojaan, ammattitaitoaan ja arjen toimintoja. He ovat nähneet tärkeänä yhteistyötahojen, erilaisten palvelujen ja sosiaalisten verkostojen tarjoamat keinot lasten ja nuorten tukemiseen. Tuen avulla tutkijat ovat voineet muodostaa kolme kehää, jotka ovat sisältäneet sosiaaliset suhteet, nuorten sisäisen maailman ja yhteiskunnan rakenteiden tasolla toimivat tekijät niin toisiinsa vaikuttaen, kuin lomittain toimien. Tulosten mukaan alaikäiset lapset ja nuoret tarvitsevat vahvaa selviytymiskykyä, jonka tukeminen on mahdollista oikeanlaisten toimien kautta.

4 TIETEENFILOSOFISET JA TEOREETTISET SITOUUMUKSET

4.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Tässä luvussa kerron tarkemmin tutkimukseni tieteenfilosofisesta sitoumuksesta ja sen kiinnittymisestä valittuun teoreettiseen viitekehykseen ja tutkimusmenetelmään. Maisterintutkielmani on laadullinen tutkimus, jossa jäsenen syvähaastattelumenetelmällä saatua aineistoa nuorten kotoutumisen kokemuksista perheryhmäkodissa nojaten Jaana Vuoren (2015) teoretisointiin arjen kansalaisuudesta. Sosiaalinen konstruktionismi käsittää joukon suuntauksia, joita Vivien Burrin (2003, 2-3) mukaan ei voi kuvailla vain yhdellä piirteellä. Sosiaalinen konstruktionismi on kiinnostunut Burrin (2003, 4-5) mukaan tutkimaan sellaisia arkielämän prosesseja, joista osa on kriittiköntä todellisuutta ja asiakokonaisuuksista on voinut muodostua itseäänselvyyksiä. Se asettuu vastatusten empirismin ja positivismin oletusten kanssa. Sosiaalisen konstruktionismin tunnusmerkkejä on kyky tiedostaa sosiaalisen toiminnan ja tiedon yhdistyminen, ymmärrys käsitteiden kulttuurisidonnaisesta luonteesta ja historiasta sekä kyvystä tiedostaa tiedon syntyminen erilaisissa vuorovaikutusprosesseissa. Sosiaalinen konstruktionismi sopii hyvin tutkimusasetelmaan, kun tarkastellaan yksin alaikäisenä tulleiden nuorten aikuisten kokemuksia kotoutumisesta, sen edistämisestä, sosiaalisten suhteiden muodostumisesta ja kotoutumiselle annettuja merkityksiä. (ks. Emt.)

Lähestymistapana sosiaalinen konstruktionismi tukee tutkimukseni teoreettista viitekehystä, sillä kotoutumisen edistäminen kohti arjen kansalaisuutta on rakentunut vuorovaikutuksessa ja lukuisissa kohtaamisissa perheryhmäkotitoiminnassa. Se on muovautunut niin institutionaalisissa yhteyksissä, kuin suhteessa ihmisiin. Aineiston

keruussa kielellinen ilmaisu ja vuorovaikutus ovat merkittävässä roolissa (Silverman 2013, 238).

Tutkimukseni lähestymistapa sosiaalinen konstruktionismi kuuluu konstruktionismin perinteeseen, jossa aineiston analyysin keskiössä ovat haastateltavan kokemukset sen sijaan, että oltaisiin ihmisten alkuperäisten kokemusten äärellä. Syvähaastatteluissa Vuoren (2015) teemojen avulla kerättyjä tutkimusaineistoja voidaan määrittellä kertomuksiksi, jotka ovat syntyneet haastatteluiden edetessä. Tällöin haastatteluista syntyneet aineistot toimivat nuorten kokemusten tulkintoina jäsentäen niitä, jolloin heidän kokemuksellista asiantuntijuuttaan voidaan hyödyntää tutkimuksessa. Tämän avulla voidaan konstruoida haastateltujen nuorten kokemuksia ja tapahtumia. (Burr 2003, 46; ks. myös Kuusela 2001, 31.) Lähestymistavan mukaan todellisuutta rakennetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa kertomusten tulkinnat tapahtumista tuotetaan haastatteluiden aikana. Haastattelun edetessä haastateltavat luovat teemoihin uusia lähestymistapoja ja samalla konstruivat todellisuutta kertomuksillaan. Tutkija on osa sosiaalista vuorovaikutusta ja sen kautta syntynyttä jäsenystä sosiaalisesta todellisuudesta. Haastattelutilanteissa ja vuorovaikutuksessa olen tutkijana kiinteästi yhteydessä siihen, minkälaista todellisuutta ja tulkintaa kielen sekä vuorovaikutuksen kautta yhdessä tutkittavien kanssa syntyy. (ks. Carey 2012, 34; ks. myös Burr 2003, 46.)

Tutkimuksen todellisuus on jatkuvasti muuntuva ja monimuotoinen. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan kaikkeen olemassa olevaan on hyvä suhtautua kriittisesti, jolloin muutos voidaan nähdä jatkuvasti muuntuvana ja monimuotoisena. Konstruktivistit tiedostavat, että ihmisten mahdollisuudet eivät aina ole avoimia ja vapaita. Toimintaan ja mahdollisuuksiin vaikuttavat institutionaaliset säännöt, ryhmänormit ja traditiot. Ihmisten kertomuksia tosielämässä jäsentävät identiteetti, tapahtumat ja todellisuus, eivätkä ne synny tyhjiössä. (Carey 2012, 34; Ks. myös Burr 2002, 2–3.) Refleksiivisyys ja kriittinen asenne ovat mahdollistaneet näkemysteni muokkautumisen sosiaalisen todellisuuden sisällä. Ne ovat muovanneet käsityksiäni tutkittavasta aiheesta suhteessa tutkittavaan ilmiöön. (Ks. myös Hiitola & Vuori 2018, 329.)

4.2 Kotoutumisen käytännön ulottuvuudet arjen kansalaisuuden rakentumisessa

Vuori (2015) on tarkastellut artikkelissaan kotoutumisen edistämistä arjen kansalaisuuden rakentamisen kautta ja hän jakaa kotoutumisen karkeasti seitsemään erilai-

seen käytännön ulottuvuuteen. Näitä ovat tiedon jakaminen ja ohjaus, psykososiaalinen tuki ja sosiaalisten oikeuksien välittäminen, fyysinen huolenpito ja kielellinen tuki, yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä kulttuuristen kohtaamisten järjestäminen.

Sosiaalityön ammattilaisten työssä kansalaisuuteen kuuluvat arkiset tapahtumat ovat tiedon jakamista, erilaisten palvelujen ja sosiaalietuuksien välittämistä sekä neuvontaa. Työskentely koostuu Vuoren (2015, 396) mukaan aina kontekstiin sidotuista vuorovaikutuksellisista toimista, jossa maahan muuttavien kansalaisuutta rakennetaan myös eri yhteyksissä ammattilaisten kesken. Kotouttamispolitiikkaa tarkasteltaessa olisi hyvä huomioda sen moninaisia osa-alueita, joita ovat esimerkiksi hyvinvointi, yhteiskunnallinen osallistuminen, osaaminen, työllistyminen ja koulutus, sekä kotoutumisen kaksisuuntaisuus. Yhteiskuntamme kotoutumisen osa-alueet olisivat ideaalitulanteessa yhteneväisiä riippumatta siitä, minkä maahanmuuttajaväestön kesken niitä tarkastellaan.

Psykososiaalinen tuki liittyy olennaisesti sosiaalityön asiakastilanteisiin. Vuori (2015, 399) kutsuu tätä muutokseen tähtääväksi, kuntouttavaksi ja aktivoivaksi sekä interventiiviseksi ongelmatyöksi. Kotouttamistyöhön liitetään hänen mukaansa paljon sosiaalityön ongelmakeskeisen työn piirteitä, vaikka siitä ei olekaan mielekästä puhua. Muiden asioiden hoito siirretään tuonnemmaksi siksi aikaa, jotta tilanteisesti tärkeämmät ja inhimilliset huolet voidaan kohdata turvallisesti. Kokemukset sodista ja väkivallasta voivat altistaa tulijan terveysongelmille. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat, jotka tulevat vaikeista oloista ovat aina lähtökohtaisesti sosiaalityön asiakkaita, ennen kuin heidän ajatellaan pärjäävän alueiden normaalipalveluissa. Kotoutumisaikojen jälkeen asiakkaat siirtyvät erityispalveluista pois, mutta tuentarve erityiseen tukeen ei välttämättä poistu. (Ks. myös Kotoutuminen.fi 2022c.)

Vuoren (2015, 399) mukaan kansalaisuuden käsite kotouttamisesta eli kotoutumisen edistämisestä on asiakkaiden sosiaalinen oikeus, minkä avulla on mahdollista luoda julkisen vallan ja maahanmuuttajan välinen side. Kansalaisuus kattaa niin poliittiset, kuin sosiaalisetkin oikeudet lain edessä ja keskeisiä sosiaalisia oikeuksia ovat sosiaaliturva, koulutus ja terveydenhuollolliset asiat. Turtiaisen ym. (2018) mukaan kansalaisuus ei kuitenkaan ole ainoastaan abstrakti universaali käsite, vaan merkitykset, joita sille on annettu heijastavat usein kunkin yhteiskunnan sen hetkisiä sosiaalisia ja - institutionaalisia olosuhteita sekä historiaa. (Ks. myös Kotoutuminen.fi 2022c.)

Työ ja elinkeinoministeriön (2022) mukaan henkilö, jolla on Suomessa vakituinen asuinkunta, on oikeutettu sosiaali- ja terveystalviin riippumatta tämän kansalaisuudesta. Yhteiskunnan tukemien palveluiden ja sosiaaliturvaetuuksien käsittely ovat kiinteästi sidoksissa ohjaavaan työotteeseen sekä sosiaalisten oikeuksien välittämiseen maahanmuuttajalle. Käytännön ja raha-asioiden hoitaminen antaa tilaa myös muiden asioiden käsittelylle. Se mahdollistaa myös syrjäytymiseen liittyvien riskien tarkastelua ja havainnointia. (Ks. Vuori 2015, 399.)

Vuoren (2015, 399–400) mukaan kielellinen tuki on hyvä nähdä osana kotouttamista silloinkin, kun se ei varsinaisesti kuulu työntekijän työnkuvaan. Melko suuri osa maahanmuuttajapalveluiden asiakkaista on luku- ja kirjoitustaidottomia maahan tulleessaan. Vuorovaikutus ja selkokielen käyttö ovat suuressa arvossa asiakastyössä. Suomessa asioimistulkkaus on yksi asiakkaan sosiaalisista oikeuksista. Niin kotoutujan, kuten myös työntekijän näkökulmasta siihen liittyy paljon ongelmia, koska aina ei ole saatavilla tarpeeksi ammattitaitoisia asioimistulkkeja. (ks. myös Kotoutuminen.fi 2022a.) Kielen oppiminen on avain koulutukseen, työelämään, kotoutumiseen, tapoihin, arvoihin ja kommunikointiin. Kielikurssit, kerhot, itsenäinen opiskelu, opiskelutaidot ja opitun kielitaidon käyttäminen ovat avainasemassa kotoutumisen polulla. (Latomaa, Pöyhönen, Suni & Tarnanen 2013, 168–169.)

Fyysinen huolenpito on olennainen osa hyvinvointia. Käytänkin tutkimuksessani hyvinvointikäsitettä fyysisen huolenpidon sijasta. Huolenpito ja hyvinvointi pitävät sisällään monia eri hoivamuotoja, joiden avulla lasten ja nuorten hyvinvointia voidaan turvata. Palveluja tarjotaan julkisten palveluiden terveydenhuollon osalta päivystyksessä, perusterveydenhuollossa ja erityissairaanhoidossa sekä sosiaalipalvelujen lukuisissa eri palvelumuodoissa. Hyvinvointiin kuuluvat myös perushygienia, ravitsemus, lääkkeet, suun terveydenhuolto, asiakkaan huomioiminen ruumiillisena ihmisenä sekä terveys- ja sairaus yleisesti suomalaisessa kulttuurissa. (Suokonautio & Rantala 2014, 9.)

Vuori (2015, 401) tarkastelee yhteiskunnallista vaikuttamista ja kulttuuristen kohtaamisten järjestämistä osana kotoutumisen edistämistä arjessa. Kotouttamispolitiikan tavoitteisiin kuuluu kotoutumisen kaksisuuntaisuus, jossa suomalaisen yhteiskunta ja sen toimijat muuttuvat yhdessä kotoutujien kanssa. Ammattilaisten osallistuessa maahanmuuttajapalveluiden käytäntöjen kehittämiseen mahdollistuu myös laajempi yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Sosiaalityön tutkimuksessa sitä kutsutaan rakenteelliseksi sosiaalityöksi. (ks. Taskinen 2011, 51.)

Omassa tutkimuksessani on keskeistä tarkastella arjen kansalaisuuteen pyrkimistä lasten ja nuorten elämän erivaiheiden prosessien kautta. Vuoren (2015, 328) mukaan maahan tulijan oppiessa tuntemaan maan yhteiskunnallista toimintaa, rakentuu myös kansalaisuus pikkuhiljaa. Niin sanotun kansalaistumisen myötä viranomaiset ja tulijat on mahdollista tuoda toisensa rinnalle aktiivisten toimijoiden tapaan, jossa arjen käytännöt ja luodut sosiaaliset suhteet auttavat alaikäisiä yksintulleita lapsia ja nuoria kiinnittymään yhteiskuntaamme. Kiinnittymistä voidaan pitää yhtenä prosessina, jossa ystäväpiiri, erilaiset viranomaisverkostot, koulutus ja työelämä auttavat tulijaa rakentamaan sosiaalisia- ja yhteiskunnallisia verkostoja virallisten ja epävirallisten kohtaamisten avulla. Moni lapsista ja nuorista hakee myöhemmin kansalaisuutta, mikä ei takaa välttämättä osallisuuden tunnetta, tai yhdenvertaisuutta muiden kansalaisten kanssa, mutta kiinnittäessämme huomiota tulijoiden eri elämänvaiheisiin ja

prosesseihin, joita he käyvät läpi on arjen kansalaisuus mahdollista. (Ks. myös Hammar & Katisko 2016, 229.)

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa yksin alaikäisenä tulleen lapsen ja nuoren kotoutumisen edistämisestä kohti arjen kansalaisuutta haastatellen nyt jo aikuisia perheryhmäkodista pois muuttaneita henkilöitä. Jäsennän heidän kertomuksiaan kotoutumisen edistämisestä Vuoren (2015) teoretisointiin arjen kansalaisuuden rakentumisesta.

Tutkimuskysymys kuuluu: *Miten perheryhmäkodissa mahdollistetaan alaikäisenä maahan tulleiden nuorten kotoutuminen kohti arjen kansalaisuutta heidän omien kokemusten mukaan?*

Tavoitteena on antaa ääni kohderyhmälle ja kokemukselliselle asiantuntijuudelle niin, että tutkimustuloksista olisi praktista hyötyä perheryhmäkotitoiminnassa sekä sen kehittämisessä. Tutkimuksen tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää valtakunnallisesti rakennettaessa yhtenäisempiä perheryhmäkotitoiminnan rakenteita, jotta kotoutumisen edistäminen kohti arjen kansalaisuutta olisi yhtä laadukasta riippumatta perheryhmäkodista, tai sen sijainnista.

5.2 Tutkimusaineisto

Aloitin pro gradu tutkielman tekemisen elokuussa 2022. Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi syvähaastattelumenetelmän ennalta valittujen teemakysymysten mukaan. Kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusmenetelmällä tutkielman aihetta on mahdol-

lisuus tarkastella mahdollisimman moninaisesti (Tuomi & Sarajarvi 2009, 73–74). Teemat haastattelurunkoon muodostettiin Vuoren (2015) määrittelemän seitsemän erilaisen käytännön ulottuvuuden mukaan. Näin ollen tulkintani on teoriaohjaavaa. Minulle tutkielman tekijänä on tärkeää, että haastateltavat henkilöt tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon, ja heillä on myös kokemuspintaa asiasta. Ennalta määritetyt teemat pyritään haastattelussa keskustelemaan kaikkien haastateltavien kanssa, vaikka osallistujien vapaalle puheelle annetaan myös tilaa. (ks. Tuomi & Sarajarvi 2018, 85.)

Syvähaastattelu tarkoittaa useampaa haastattelukertaa haastateltavien henkilöiden kanssa. Matti Hyvärisen (2017, 21–22) mukaan henkilökohtainen vuorovaikutus on usein paras tapa ymmärtää toista ihmistä ja hänen tarpeitaan. Syvähaastattelun keskeisenä lähtökohtana on haastateltavaan syvempi tutustuminen. Useiden haastattelukertojen tavoitteena on saada haastattelutilanteesta niin luotettava, että keskustelussa olisi mahdollista päästä tarkoin varjeltujen ja aitojen kokemusten sekä totuuskien äärelle. Syvähaastattelussa tavoitellaan tietoa, joka koskee usein haastateltavan henkilökohtaisia, tai henkilökohtaisesti koettuja asioita, kuten elettyä kokemusta, yksilön minää, päätöksiä ja arvoja sekä kulttuurista tietoa ja perspektiiviä. Haastattelun aikana kiinnitetään huomiota siihen, mitä ja miten haastateltava asioista kertoo. (Emt., 2017.)

Tutkimussuunnitelman valmistuttua loppusyksystä 2022, lähdin hakemaan tutkimuslupaa. Haastateltavien rekrytoinnista sovittiin perheryhmäkodin vastuuhenkilön kanssa. Nimetty henkilö soitti perheryhmäkodissa vieraileville henkilöille tutkimuksesta ja lähetti heille informointikirjeen (liite 1), jossa pyydettiin lupaa olla yhteydessä tutkimukseen liittyen. Tutkimuslupa myönnettiin joulukuussa 2022, minkä jälkeen otin yhteyttä tutkittaviin. Haastateltaviksi valikoitui yhteensä kolme perheryhmäkodista jo pois muuttanutta nuorta aikuista. Haastateltavien valintaan vaikuttivat suomen kielen riittävä ymmärrys – ja lukutaito ilman tulkkipalvelun käyttöä. Teemaruunon mukaan muodostettuja haastattelukysymyksiä (liite 2) ja niiden ymmärrettävyyttä testattiin etukäteen vapaaehtoisilla aikuisilla maahanmuuttajilla. Ennen haastatteluja osallistujat antoivat kirjallisen suostumuksen (liite 3) osallistumiseen ja haastattelujen nauhoittamiseen. Samalla heille kerrottiin tietosuojasta, kuten aineiston keruuseen, - käsittelyyn ja – säilyttämiseen liittyvät asiat.

Oletukseni oli, että haastatteluja toteutuu noin kolme kertaa yhden haastateltavan kohdalla. Yhden haastateltavan kanssa haastatteluja toteutui kaksi kertaa ja kahden haastateltavan kohdalla haastattelukertoja oli kolme. Haastattelukertoja oli yhteensä kahdeksan ja haastattelut toteutettiin joulukuun 2022 lopun ja tammikuun 2023 aikana. Haastattelut kestivät noin 43min – 1 h 05 min ja haastatteluiden nauhoituksista kertyi litteroiden yhteensä 59 sivua tekstiä (Calibri leipäteksti, fontti 11, riviväli 1).

Tein alustavaa analyysia ja litterointia aineistonkeruun lomassa, minkä vuoksi kahden haastateltavan kohdalla kolmansien haastatteluiden jälkeen totesin, että aineiston saturoituneisuuden vuoksi uudet haastattelut eivät mahdollisesti rikastaisi enää aineistoa. Hyvärisen (2017, 21) mukaan syvähaastattelussa on mahdollista, että myöhemmät haastattelut eivät ole yhtä sisällökkäitä ja intensiivisiä, kuin ensimmäiset haastattelut, minkä vuoksi lisäarvoa tutkimukseen ei saada haastattelukertojen lisääntyessä. Yhden haastateltavan kohdalla kolmatta haastattelua ei ollut mahdollista tehdä.

Litterointi on Ruusuvuoren ja Nikanderin (2017, 437) mukaan tärkeä vaihe aineiston analysoinnissa. Litteroidessani aineistoa minulla oli mahdollisuus hahmottaa aineistoa ja tutustua sen tärkeisiin kokonaisuuksiin. Ruusuvuoren ja Nikanderin (2017, 439–440) mukaan liian pikkutarkka, tai vastaavasti liian ylimalkainen litterointi voivat vaikeuttaa työn tarkastelua. Pikkutarkkuus voi muuntaa kielen vaikeasti lähestyttäväksi ja ylimalkainen puolestaan saattaa sulkea olennaisia vuorovaikutuksen piirteitä tarkastelun ulkopuolelle. Litteroinnin laajuus ja taso riippuvat valitusta analyysitavasta ja tutkimuskysymyksestä sekä siitä, miten haastateltavat ovat asioista kertoneet. Teoriaohjaavaa teemoittelua varten puheen sisältöön keskittyvä litterointi voi olla tasoltaan kevyempi, eikä ei-sanallisen viestinnän kirjaaminen ole perusteltua (Emt., 429).

5.3 Analyysimenetelmät ja analyysin eteneminen

Analyysi ja tulkinta tapahtuivat teoriaohjaavasti teemoitellen, pohjautuen Vuoren (2015) jäsenyykseen arjen kansalaisuudesta ja kotoutumisen edistämisestä abduktiivista päättelyä toteuttaen. Teemoittelun jälkeen aineisto tyypiteltiin, jotta teemoittelun johtopäätökset saatiin tiivistettyä ja niiden yhteneväisyyksistä muodostettua yleistys. Tyypittelyn avulla aineisto anonymisoitiin, jolloin haastateltavia ei voi tunnistaa. Sisällönanalyysi on perinteinen laadullisen tutkimuksen menetelmä, jota voidaan käyttää niin yksittäisenä metodina, kuin teoreettisena kehyksenä. Teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä on aineisto mahdollista saada selkeään ja tiiviiseen muotoon niin, että sen keskeinen sisältö säilyy. Hajanaisesta aineistosta pyritään saamaan johdonmukainen kokonaisuus, jolloin tutkittavasta ilmiöstä on mahdollista muodostaa johtopäätöksiä. Analyysin avulla oli tarkoitus tuottaa tietoa yksin alaikäisenä tuleen lapsen ja nuoren kotoutumisen edistämisen mahdollisuuksista kohti arjen kansalaisuutta niin, että tuloksista olisi praktista hyötyä perheryhmäkotitoiminnassa sekä sen kehittämisessä. Näin toiminnan rakenne valtakunnallisesti olisi yhtä laadukasta riippumatta siitä, missä sitä toteutetaan. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 105–107.)

Saadusta aineistosta voidaan Tuomen ja Sarajärven (2018, 105–107) mukaan tehdä analyysia esimerkiksi luokittelun, teemoittelun ja tyypittelyn avulla. Luokittelussa osoitetaan, kuinka monta kertaa kyseinen luokka esiintyy aineistossa ja teemoittelussa kerrotaan, mitä kyseisestä teemasta on haastattelussa sanottu. Tyypittelyssä pyritään löytämään teemoista yhteneväisyyksiä ja löydetyistä yhteneväisyyksistä pyritään muodostamaan yleistys. Teemoitellen teoriaohjaavasti aineistosta pyritään löytämään keskeisiä merkityksiä sekä aiheita. Sen avulla saadaan vastaus tutkimuskysymykseen. Teoriaohjaavan analyysin aiempi teoria, tai tieto ohjaa analyysia, mutta analyysiyksiköt valitaan aineistosta ja tutkimusprosessissa pyritään yhdistämään aineistoa sekä teoriaa. Teema-analyysi koostuu kuudesta eri vaiheesta, joita ovat aineistoon tutustuminen, teemojen etsiminen, koodien muodostaminen aineistosta, teemojen määrittäminen, arviointi ja nimeäminen sekä raportin tuottaminen. (Ks. myös Tuomi & Sarajärvi 2018, 108–111.)

Tyypittelyn avulla voidaan teemoittelun jälkeen analysoida ja luokitella aineiston erilaisia ilmiöitä sen ominaisuuksien, tai yhteisten piirteiden perusteella informatiivisiksi tyypeiksi ja kirkastaa sekä nostaa esiin niiden ominaisuuksia. Ominaisuuksien ja tunnusomaisten piirteiden avulla voidaan rakentaa kokonaisuus, joka havainnollistaa ja tiivistää ilmiöitä. (Eskola & Suoranta 2008, 181–188.) Eskolan ja Suorannan mukaan tyyppejä voidaan muodostaa kolmella eri tavalla. Autenttisella yhden aineiston pohjalta muodostetulla tyyppiesimerkillä, mikä kuvaa aineistoa kokonaisuudessaan. Ideaalityypillä, jossa tyypit esiintyvät kaikissa, tai suuressa osassa aineistoyksikköjä, tai mahdollisimman laajalla tyyppillä, jolloin tyyppiä kuvaamaan nostetut piirteet ja ominaisuudet voivat esiintyä esimerkiksi vain yhdessä vastauksessa. Valitsin ideaalityypittelyn, eli mahdollisimman yleisen tyyppin, jotta sain koottua asioita, mitkä esiintyvät suuressa osassa aineistoa. (ks. Emt., 2008, 182–183.)

Tein prosessin aikana paljon valintoja, jossa työskentelin aineiston, teoreettisen viitekehyksen ja tutkimuskysymyksen kanssa konstruoiden tekemääni analyysia. Aineiston analyysi eteni litteroinnin ja aineistoon tutustumisen jälkeen teoriaohjaavasti Vuoren (2015) jäsenyyksen mukaisesti arjen kansalaisuudesta ja kotoutumisen edistämisen mahdollisuuksista. Järjestin aineistoa tiedon jakamisen ja ohjauksen, psykososiaalisen tuen ja sosiaalisten oikeuksien, kielellisen tuen ja hyvinvoinnin sekä kulttuurisen kohtaamisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen mukaisesti peilaten kokonaisuuksia omaan tutkimuskysymykseeni. (ks. Eskola 2018, 219.) Koodasin aineistoa teoriaohjaavasti eli aineistolähtöisesti tarkastelemalla sitä samalla tutkimustehtävän ohjaamana. Maalasin aineistosta seitsemällä eri värillä teemoja, jotka vastasivat tutkimuskysymykseeni. Tulostin aineiston myös paperisena, jotta aineistoa oli helpompi jäsentää ja tutkia.

Kokosin aineiston jäsenyyksen jälkeen kaiken vielä kertaalleen yhteen ja tein teemojen ydinanalyysiä tyypitellen. Tyypittelyn avulla järjestin analyysin teemat uudelleen neljään kokonaisuuteen: tiedon jakaminen ja ohjaus, sosiaalisten oikeuksien välittäminen ja psykososiaalinen tuki, hyvinvointi ja kielellinen tuki, yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä kulttuuristen kohtaamisten järjestäminen. Näiden neljän tiiviimmän kokonaisuuden avulla muodostin aukikirjoittaen haastateltavien yhteisen tarinan puhekielelle tunnistettavuuden ehkäisemiseksi.

TAULUKKO 1. Esimerkki aineiston analyysin kulusta teemasta hyvinvointi ja kielellinen tuki.

Ote aineistosta	Aihepiiri	Yleistetty käsite	Pääkäsite
<p><i>"No minun mielestä kyllä oli riittävä tuki. He auttoi ihan kaikessa ja oli hyvä olla. Terveys se on, että saa harrastaa ja olla ystäviä ja sitten hyvä ohjaaja ja osata kieltä ja sitten perhe on hyvä..."</i></p> <p><i>"Sitten kyllä ohjaajat auttoi siinä, että perhe ei päässyt ja sitten lääkäriin vietiin se kun tiedätkö se, että ei saa tehdä mitään itselle, mutta sitten sinulla ei ole mitään, ni ohjaaja kyllä kutsui sitten lääkärin ja psykogin mikä se oli ja sai paljon tukea..."</i></p>	Terveys ja arjen tuki	Fyysinen ja psyykinen huolenpito	Hyvinvointi
<p><i>"...me katsottiin telkkaria ja laitettiin ruokaa ja syötiin me kaikki ja sitten he laittoi minulle harrastusta. Mitä vielä no auttoi koulussa ja koulun kanssa paljon ja puhuivat perheen kanssa..."</i></p> <p><i>"Ei voi kyllä käydä koulussa ja se on tosi vaikea, jos ei osaa. Meillä oli kyllä siinä hyvä opettaja ja ohjaaja auttoi paljon läksyssä..."</i></p>	Vuorovaikutus ja koulutus	Kielellinen välittäminen	Kielellinen tuki

Tyypitellessä aineistoa kiinnitin huomiota vielä kertaalleen haastateltavien kertomuksien tunnistamattomuuteen ja ideaalittyyppittelyn avulla sain koottua asioita, mitkä esiintyvät suuressa osassa aineistoa. Teemoittelusta haastatteluaineistosta nousi esiin terveyteen ja arjen tukeen liittyvä aihepiiri, jota kirkastamalla havainnollistui yleistetty käsite fyysisestä ja psyykkisestä huolenpidosta. Näiden ominaisuuksien ja tunnusomaisten piirteiden avulla rakensin kokonaisuuden, jonka avulla tiivistin hyvinvointiin liittyvän ilmiön. Samalla tavalla aineistoa tyypitellen nousi vuorovaikutukseen ja koulutukseen liittyvä aihepiiri, josta muodostui yleistetty käsite kielellisestä välittämisestä. Aihepiirin ja yleistetyn käsitteen avulla sain havainnollistettua, kirkastettua ja tiivistettyä kielellisen tuen käsitettä.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan, TENK (2019) mukaan tieteellinen tutkimus voi olla luotettavaa, eettisesti hyväksyttyä ja tulokset uskottavia ainoastaan, jos tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttävällä tavalla. Lainsäädäntö määrittää rajat, joita tutkija itse ja tieteellinen tutkijayhteisö säätelevät ohjeiden soveltamisessa sekä noudattamisessa. Tutkimuseettinen arviointi ja pohdinta alkaa heti tutkimuksen alkaessa ja kestää koko prosessin ajan. Hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä lähtökohtia ovat muun muassa huolellisuus, tarkkuus tulosten tallentamisessa ja esittämisessä, rehellisyys, mahdollisen esteellisyyden huomioiminen päätöksentekotilanteissa ja arvioinnissa, tutkimusluvan hankinta, eettisesti kestävä tutkimus-, tiedonhankinta-, ja arviointimenetelmät sekä asianmukainen ja kunnioittava viittaaminen muiden tutkijoiden aikaisempiin saavutuksiin ja töihin. (Emt.)

Haastattelussa eettisyys liittyy olennaisesti ihmisen kunnioittamiseen (Hyvärienen 2017, 33). Tutkijan oman roolin kriittinen arvioiminen on Puumalan ja Kynsilehdön (2017, 358) mukaan olennainen osa prosessia silloin, kun haastatellaan turvapaikanhakijoita, tai pakolaisia. Eettisissä periaatteissa korostetaan Rannan ja Kuula-Luumin (2017, 414–415) mukaan tutkittavien itsemääräämisoikeutta, johon sisältyy vapaaehtoisuuden periaate. Haastateltavilla tulee olla mahdollisuus itse päättää, osallistuvatko he tutkimukseen, vai eivät. Heidä tulee informoida ja heidän oikeuksistaan tulee huolehtia tarvittavalla tarkkuudella tutkimusprosessissa. Heillä on myös mahdollisuus olla vastaamatta kysymyksiin niin halutessaan ja keskeyttää haastattelut, milloin haluavat. (emt.)

Eettinen pohdinta tutkielmassani on keskeisessä asemassa. Tutkimuksen aihetta pohtiessani tuli vastaan ensimmäinen eettinen kysymys, sillä yksin alaikäisenä tulleet lapset ja nuoret luetaan haavoittuvassa asemassa olevaan ryhmään. Tutkimukseni on

sensitiivinen niin viiteryhmän kuin tutkimuksen fokuksen eli heidän omien kertomustensa näkökulmista. Tutkimuseettinen pohdinta korostuu Puumala ja Kynsilehdon (2017, 358) mukaan entisestään, kun käsitellään sensitiivisiä aiheita. Tutkimussuunnitelmavaiheessa pohdimme yhdessä ohjaavan opettajan kanssa luvan tarvetta eettiseltä neuvottelukunnalta. Pidin tärkeänä sitä, että yksin alaikäisenä tulleilla lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus saada oma ääni kuuluviin, kun tarkastellaan heidän kokemuksiaan kotoutumisen edistämisestä. Pidin tutkimuksessani tärkeänä sitä, että jo aikuisikään ehtineet haastateltavat nuoret aikuiset saavat päättää itse osallistumisestaan tutkimukseen ja ymmärtävät siihen liittyvät osallistumisen merkitykset. Olen noudattanut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan tieteellisen tutkimuksen eri vaiheisiin kuuluvia hyviä eettisiä periaatteita ja ohjeita sekä sen eri vaiheet huomioimalla olen noudattanut myös siihen kuuluvaa haastatteluun osallistuvien henkilöiden itsemääräämisoikeutta. (Ks. TENK 2019.) Näin toimien TENK:n (2019) ohjeistuksen mukaan en tarvinnut tutkielmalleni eettistä ennakoarviointia

Haastattelin nuoria aikuisia, jotka ovat tulleet Suomeen alaikäisenä yksin ilman huoltajaa. Taloudellisista ja käytännöllisistä syistä haastateltavilla tuli olla riittävä suomen kielen taito, koska ammattitulkkia ei ollut mahdollista käyttää. Käännöspalveluun ei ollut mahdollisuutta ja se olisi voinut vaikeuttaa tulosten tulkintaa. Osallistujat rekrytoitiin haastatteluun yhteyshenkilön avulla, jolloin heille lähetettiin informointikirje tutkimukseen liittyen. Yhteydenottopyynnön hyväksymisen jälkeen ja tutkimusluvan saamisen jälkeen sovimme haastateltavien toivomalla tavalla haastatteluajan ja -paikan. Haastateltavat halusivat tavata kasvotusten. Ennen haastattelua kävimme vielä yhdessä läpi tutkimukseen liittyvät tarkennukset ja kysyin uudestaan halukkuudesta osallistua haastatteluun ennen kuin osallistuja allekirjoitti suostumuslomakkeen. Puumalan ja Kynsilehdon (2017, 370) mukaan osallistujalle ei saa aiheutua haittaa tutkimuksesta, joten kerroin heille selkokielellä haastattelun tarkoituksen, osallistumisen merkityksen, aineiston käytön sekä anonymiteetin.

Avoimehko syvähaastattelumenetelmä aineistonkeruumenetelmänä antoi tilaa haastateltavan omalle kerronnalle ja salli hänen itse määrittää keskeisinä pitämänsä näkökulmat. Kanssakäymisen inhimillistämiseksi, hyvän vuorovaikutuksen luomiseksi ja luottamuksen herättämiseksi oli hyvä varata aikaa osallistuvan omille ajatuksille. Haastattelun ymmärtäminen ensisijaisesti toisen ihmisen kohtaamisena mahdollisti merkitysten ja läsnäolon jaetuksi tulemisen vuorovaikutuksessa. (ks. Puumala & Kynsilehto 2017, 359, 367.) Kun kyseessä olivat erityisen haavoittavia kokemuksia kokeneet henkilöt, haluan korostaa, että tarkoituksena ei ollut nostaa henkilöiden kiipeitä kokemuksia esille, vaan saada tietoa kokemusasiantuntijoilta ainoastaan tämän tutkimuksen aihepiiristä.

Tietosuoja, johon kytkeytyy aineiston keruu, käsittely ja säilyttäminen ovat tutkimuseettisesti tärkeitä Euroopan Unionin yleisen tietosuoja-asetuksen (679/2016) ja

tietosuojalain (1050/2018) myötä. Toteutin haastattelut kasvotusten haastateltavien toiveesta ja haastateltavat valitsivat itselleen mieluisan paikan haastatteluiden tekoa varten, jossa oli rauhallista, eikä muilla ollut mahdollisuutta kuulla meitä. Nauhoitin kaikki haastattelut yliopistokeskukselta tätä tarkoitusta varten saamalla nauhurilla, mihin pyysin osallistujien suostumuksen vielä kertaalleen. Litteroin haastattelut ensi tilassa, yleensä saman päivän aikana aukikirjoittaen ne tutkimuksen kannalta riittäväällä tarkkuudella. Tämän jälkeen poistin haastattelut nauhurista. Litteroinnin yhteydessä muutin tekstin jo tunnistamattomaan muotoon ja poistin tekstistä haastateltavien nimet ja paikat. Säilytin tutkielman teon aikana ainoastaan litteroitua tekstiaineistoa ja tiedostoa, jossa oli tallennettuna haastateltavien suostumuslomakkeet. Tekstiaineisto ja tiedosto olivat vahvan salasanan takana omalla tietokoneellani.

Käytin analysoidessani ja jäsentäessäni aineistoa ensin haastatelluista ja haastatelukerroista merkintää H1, H2 ja H3. Haastateltava H1:n ensimmäinen haastattelu oli H1.1 ja niin edelleen sekä (-) merkkiä, kun haastateltava mainitsi jonkin henkilön, tai paikan nimeltä. Havainnollistaakseni analyysia, käytin suoria lainauksia. Tämän jälkeen häivyitin tunnistettavuutta jatkamalla autenttisia aineistonosia tuomalla yhteen teemojen ydinanalyysit tyyppitellen sekä anonymisoiden ne yhteiseksi kerronnaksi ja yleiseksi puhekieleksi ilman haastateltavien merkintöjä (H1, H2 ja H3). Kesken jääneitä lauseita, tai haastateltavan vaihtumista kerronnassa olen kuvannut kolmella pisteellä (...). Luettavuuden ja anonymiteetin parantamiseksi stilisoin aineisto-otteita poistaen niistä haastateltavien käyttämiä täyte- ja murre sanoja.

Minun tuli tutkimuksessani kiinnittää erityistä huomiota siihen, että tiedostan oman ammatillisen taustani ja tietoni ohjaavan ajattelua. Eettisiin periaatteisiin kuuluu muun muassa osallistujien oikeuksien, edun ja toiveiden huomioiminen. Tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa tutkijan omaa tulkintaa voi pitää keskeisenä asiana laadullisessa tutkimuksessa (Eskola & Suoranta 2008). Tutkimukseni tarkoituksena oli tuottaa ainutlaatuista, hyödynnettävää ja mahdollisesti siirrettävää tietoa kotoutumisen edistämisestä. Laadullista tutkimusta voidaan Eskolan ja Suorannan (2008) mukaan arvioida perustelluilla teorioilla, käsitteillä, menetelmillä ja johtopäätöksillä. Oman tutkimukseni luotettavuuden lisäämiseksi olen pyrkinyt kuvaamaan nämä mahdollisimman tarkasti.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Tiedon jakaminen ja ohjaus

Tutkimusaineistosta on tunnistettavissa monia nuorten toiveita alkuvaiheen ohjaukseen ja tiedon jakamiseen liittyen. Osa haastateltavista kertoo pitäneensä tärkeänä sitä, että ennen muuttoa heillä on mahdollisuus käydä tutustumiskäynnillä perheryhmäkodissa ryhmäkodin eli vastaanottopalveluiden tuttujen aikuisten kanssa. Tulkintani mukaan nuoret pitävät erityisen tärkeänä sitä, että heille nimetään oma aikuinen eli omaohjaaja heti heidän muuttaessaan perheryhmäkotiin ja tietoa asioista saadaan omalla kielellä. Oman huoneen merkitys korostuu varsinkin silloin, kun perheryhmäkodissa on myös tyttöjä poikien lisäksi. Tytöt eivät Wernesjön (2016, 16) tutkimuksen mukaan ole olleet useinkaan omassa kulttuurissaan tekemisissä toisen sukupuolen kanssa, jos mukaan ei lasketa omia perheenjäseniä. Haastatellut nuoret pitävät Wernesjön (2016) ja Hiitolan (2015, 328–329) tavoin tärkeänä, että asumisyksiköissä ja siellä tehtävissä huonejärjestelyissä sekä yleisessä olemisessä huomioidaan sosiaalinen dynamiikka, sillä vaarallinen matka on voinut luoda entisestään epävarmuutta toista sukupuolta kohtaan esimerkiksi kohdatun väkivallan ja mahdollisen hyväksikäytön vuoksi.

”Tiedätkö se oli semmonen vähän erilainen tunne, kun ei tunne ketään ja oli hyvä saada käydä ja nähdä se perheryhmäkoti ensin. Totta kai vähän pelotti ja tuntui vähän oudolta, mutta saimme heti sen oman ohjaajan ja meille kerrottiin hänen nimi ja näin. Se meni ihan hyvin ja oli hyvä, että saimme omaohjaajan. Voimme sitten, jos tarvitsimme apua, niin vaan kysyä häneltä ja saimme apua ja myös tukea. Oli kyllä tosi tärkeää saada hänet ja meillä oli kaksi keneltä kysyä. Oli toinenkin, joka oli varaohjaaja, jolta sai niin paljon tietoa, kun tarvitsi. Ja kyllä kaikki ohjasivat ja kertoivat sääntöjä ja säännöt on hyvä olla, niinku omien vanhempienkin kanssa on...”

”Myöhemmin oli sitten tyttöjä myös siellä ja ei voi olla kyllä samassa huoneessa.”

"Oli sitten muut huoneet, niinku yhteinen huone oli se olohuone ja muut tilat. Oma huone oli tosi hyvä ja siellä sai olla ihan oma rauhassa, jos halusi ja kysyttiin halusiko olla rauhassa ja meidän huoneeseenki oli laitettu ihan selkeästi ohjeet ja sitten kaikki semmoinen."

"Me mentiin käymään siellä meidän aikaisemman sosiaalityöntekijän kanssa ja se oli hyvä, kun kerrottiin uudesta paikasta ja kuka siellä on ja mitä paikkoja siellä on ja käytiin katsomassa eri kohteja siellä. Meillä oli omankielellä tulkki, tai oli monta ja kaikki ei puhuneet samaa kieltä. Se oli hyvä, kun on ihan vieras vielä ja outoa kaikki."

"...sitten auttaa, kun joku ohjaaja vähän puhuu samaa kieltä ja kertoo asioista ja sitten voit käyttää sieltä puhelimesta tulkkia, ni ymmärtää asioita ja se on hyvä asia, kun alussa ei osaa kieltä..."

Luottamuksellisen suhteen luominen koetaan aineiston mukaan tärkeänä, koska kyseessä on nuorten koti. Suomeen saapuneilla nuorilla on ollut usein matkallaan ja elämässään hankalia viranomaiskokemuksia, vainoa sekä kidutusta ja suuri osa heistä on joutunut kokemaan matkansa aikana vaikeita asioita, kuten esimerkiksi salamatkustamisen, ystävien ja läheisten kuoleman, pidätetyksi joutumisen ja seksuaalisen hyväksikäytön. Näiden traumaattisten kokemustensa vuoksi lapsilla ja nuorilla voi olla tulkintani mukaan vaikea luoda luottamuksellista suhdetta työntekijöihin, tai he voivat pelätä heitä. (Ks. myös Hiitola 2018, 330; Turtiainen 2009, 329; Hammar & Kattisko 2016, 228–229.) Koko yhteiskunnan toimijuuden ja yksilöllisen hyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää, että luottamus onnistutaan rakentamaan tulijan ja uuden yhteiskunnan välillä (Turtiainen 2009, 329). Aineiston mukaan luottamuksen rakentamista auttaa työntekijöiden tuki arkisissa käytännön asioissa sekä yhdessä tekeminen.

"Pitää luottaa kyllä varmaan näihin eri ihmisiin. Kaikki siellä halusivat tukea meitä ja meidän kanssa oltiin koko ajan. Perheryhmäkodissa oli tosi hyviä ihmisiä..." Alussa voi olla, että et usko sanaakaan mitä ne viranomaiset ja työntekijät sanoo, niin miten pystyy luottamaan siihen. Meillä on paljon ollut sitä huonoa tietoa ja salakuljettajat on sanoneet jotakin muuta ja sitten täällä työntekijä sanoo muuta ja miten sitä voi sitten uskoa. No vastaan kuitenkin, että minun mielestä vähän pitää jo luottaa ohjaajiin, niinku sanoin jo aikaisemmin, kun tavattiin ja sitten kun saat hyvät infot ja tietoa kouluun ja vaikka raha-asioihin ja kysyt muilta nuorilta, niin sitten huomaa, että voi luottaa. Ei tarvinnut epäillä sitten enää... ja kun se on nimeltään perheryhmäkoti, niin se jo sanoo, että se on meidän koti..."

"He antoi meidän harrastaa ja auttoi koulussa ja kaikkeen pystyi luottamaan, mitä he sanoi. Kysyttiin muiltakin siellä asuivilta ja juteltiin, ja kun he kertoivat samat asiat, pystyi luottamaan ohjaajiin."

"Ei tietysti voinut ensin tietää, voiko luottaa, mutta myöhemmin kyllä luotettiin. Alussa oli kaikki vaikeaa. Raha-asiat oli vaikeeta ja perheestä huoli, kun ei voinut auttaa. Se oli oikeasti vaikea luottaa, kun tultiin eri kulttuurista silloin. Se on todella vaikea kohta, mutta kun itse sitten vähän koettiin juttuja tai pääsi kouluun ja töihin ja sai yhteyden suomeen ja kaikkeen, sitten sen ymmärtää..."

"Niin ihan alussa kun sieltä hoitajat oli ja oli vuoronvaihto ja sitten he pidettiin se vuoropalaveri tai semmoinen. Meillä tuli koko ajan ajatus, että mitä he puhuu meistä. Kyllä se on ihan joka paikassa semmoinen, mutta ei me tiedetty, että puhutaanko pahaa asiaa vai mitä. Voisi ohjaajat heti alussa kertoa meille, mitä siellä puhutaan. Se oli vaikeaa!"

Nuoret toivovat, että heidät huomioitaisiin enemmän yksilöinä perheryhmäkodissa jaettavan tiedon ja ohjauksen suhteen. Osa heistä kokee olevansa ikänsä puolesta jo aikuisia, mutta ymmärtävät myös sen, että Suomessa he ovat lapsia.

"Kyllä sain tietoa enemmän ja alussa itse asiassa enemmän just suomen kulttuurista. Sitten kyllä toivon, että ohjaaja kertoo enemmän siitä yksilöllisesti, että miten kannattaa Suomessa opiskella, että meneekö sinne ammatikouluun vai..."

"Omassa maassa, tai missä asuin silloin ja olin jo vastuussa perheestä, olin töissä ja laitoin kotiin rahaa. Ja täällä ei saa mennä työhön. Suomessa aikuinen on vasta 18 vuotta ja se kyllä oli kyllä vaikeaa..."

"Mitä kaikkea tietoa on varmaan hyvää saada terveyteen ja koulutukseen ja työelämään. Olisiko se siinä jo heti alkuvaiheessa ja sitten olemme erilaisia ja me kaikki vähän eri taustasta ja maasta, niin voisi kertoa jokaiselle ihan oman asian vain. ...että ehkä on parempi tulkki olla paikalla ja koska ehkä on vaikeaa tuo kielitaito."

"...mut ehkä siis toivoisin vähän enemmän tietoa niistä koulusta mitä tarvitsen itselle, että enemmän, että minkälaisia koulu- ja työmahdollisuuksia on olemassa. Kun tulee muualta ja täällä on kuitenkin erilaiset mahdollisuudet ja olin jo käynyt koulua omassa maassa. Muistan tässä, että tarjotaan, että on tuo (-) aikuislukio, missä voi suorittaa peruskoulua ja kaikki te ehkä meette sinne. Se ei ollut kuitenkaan itse varten, vaan halusin jo tietää yliopistoista ja ...Joo eli yksilöllisempiä ja just siitä enemmän..."

Tiedon jakamiseen ja ohjaukseen liittyen haastatelluilla nuorilla oli hyviä kehittämisehdotuksia. Tutustumiskäynti ja omaohjaajan tapaaminen perheryhmäkodissa ennen muuttoa tulisi haastattelujen perusteella sisällyttää työn rakenteisiin. Perheryhmäkodin arjen käytäntöjen, kuten raportointien sisältö tulisi nuorten mukaan avata heti alussa, jotta epäilyksiltä uusia työntekijöitä ja viranomaisia kohtaan voidaan välttyä. Nuorten mukaan ymmärrys ja tieto työntekijöiden toimintatavoista ja perheryhmäkodin säännöistä lisäisivät ja edistäisivät luottamuksellisen suhteen etenemistä arjessa. Perheryhmäkodissa asuvat nuoret tulevat monenlaisista taustoista, minkä vuoksi he toivovat yksilöllisempää ohjausta jaettavan tiedon suhteen.

6.2 Sosiaalisten oikeuksien välittäminen ja psykososiaalinen tuki

Haastatellut nuoret kertovat, että sosiaaliset oikeudet on vaikea käsitellä, minkä vuoksi tarkensin ja avasin käsitettä sekä niiden sisältöä. Osan haastateltavien mielestä oleskelulupa-asioita on hoidettu onnistuneesti niin edustajan, sosiaalityöntekijän, kuin perheryhmäkodin ohjaajienkin kanssa. He ovat saaneet perheryhmäkodista itselleen käyttörahaa kuukausittain ja raha riittäisi hyvin, ellei siitä tarvitsisi maksaa salakuljettajille, tai lähettää rahaa kotiin. Nuoret ovat olleet tyytyväisiä siihen, että he ovat päässeet heti kouluun, oppimaan suomen kieltä ja he ovat kiitollisia siitä, että heitä on autettu niin paljon koulunkäynnissä.

Tulkintani mukaan myös apu ja tuki rasistisissa kokemuksissa sekä perheenyhdistämisasioiden on koettu tärkeänä.

"Kyllä saatiin kaikki apu kyllä oleskelulupaan. Edustaja auttoi ja sitten omaohjaaja ja muutkin."

"... se oli ensin ihan vaikeaa, koska olimme saaneet käydä yksityisessä lääkärissä ja sitten ei saanut mennä enää samalle, mutta kyllä se oli sitten hyvä ja siellä oli lääkäri kun puhui kieltä ja oli helpompi."

"... oli muistaakseni alussa vähän eri oleskelulupaa. Tai sitten ohjaajan kanssa ja sitten oli edustaja tai sosiaalityöntekijän kanssa. Tehtiin se päätöksestä valitus ja sitte sain eri semmoinen oleskelulupa ja he auttoivat siinä paljon ja sain jäädä..."

"...tilanteessa se ei ollut riittävä, kun haluaisit perheelle laittaa. Suomen laissahan on niin. Vain sinulle itselle kyllä hyvä, mutta onhan se ymmärtää, että haluat auttaa perhettä siellä. Kyllä sen ymmärrän hyvin, että se on sellainen tuki vaan meille se tarkoitus. Se on vähän vaikea oikeasti, kun sanotaan että siis vähän isompi tuki tai tällaisen että pystytään säästämään tai jonkun verran anetaan äitille tai perheelle mutta, vähän vaikea oikeasti tohon, että miten sitten..."

"No esimerkiksi edustajia, edustajakin oli ja sitten toinen sosiaalityö sosiaaliala avustaja ja täältä sellaiset ja se joo joo sen kanssa tehtiin oleskelulupahakemuksia..."

Yksi haastateltavista koki, että edustajalta saatu tuki ei ollut riittävä ja se tuntui hänen mukaansa olevan vain bisnestä.

"...tiedän, että muilla on ollut myös hyvä edustaja. Itse toivon, että edustaja olisi auttanut enemmän, tai itsellä olisi ollut enemmän tietoa. Mulle se tuntui siltä, että hän teki vain bisnestä. Hänellä oli paljon nuoria enkä saanut hänestä mitään. En saanut apua perheenyhdistämiseen ja itse en ymmärtänyt, miten toimisi. Joo, se oli kyllä bisnestä tiedän nyt."

Harrastuksiin liittyvät avustukset ovat olleet nuorille erityisen tärkeä asia.

"...joo kyllä olisin saanut harrastaa ja tiedän, että se on kaikille tärkeä. No en harrastanut ja ei ollut kyllä oikein sellaista, mitä halusin."

"...me saimme harrastaa ja se on mieleen niin hyvä ja ajattele he antoi siihen rahaa ja sai valita harrastus, mitä oli hyvä...Sai myös vaihtaa ja löytää semmoisen oman sitten."

"...ja kaikki halusi jalkapalloa ja oli siltä muitakin...se kuitenkin, että he antoi siihen rahaa ja sai sieltä myös kavereita ja puhua suomen kieltä ja no se on tärkeää, että sitten olet ja opit kaikkea siinä samassa."

"...se harrastusasia oli niin hyvä juttu. Se on todella tärkeä ja siinä korostuu kieli ja kommunikointi suomalaisten kanssa ja myös vanhojen kanssa ja he ymmärsivät, että tässä samalla me opitaan kieltä ja tutustutaan."

Tutkimuksessani haastatellut nuoret ovat toivoneet ja saaneet ohjaajilta onnistuneen tunteen kohtaamisesta, läsnäoloa, ymmärrystä ja huolenpitoa sekä kuuntelua. Normaaliolosuhteissa Kaukon (2015, 42) sekä Kaukko ja Wernesjön (2016, 11–14) mukaan nämä olisivat odotuksia ja toiveita omia perheenjäseniä kohtaan. Aineiston mukaan (ks. myös Turtiainen ym. 2018, 345) perheenyhdistämisen ollessa useiden lasten ja

nuorten kohdalla vaikeaa, vertaisten ja aikuisten seura sekä tuki voivat helpottaa vanhempien poissaoloon liittyviä syrjäytyneisyyden ja yksinäisyyden tunteita. Yksin oleminen on tulkintani mukaan nuorille iso asia, sillä omassa maassaan he asuvat yleensä oman perheensä ja läheistensä kanssa. Asuinympäristössä luoduilla sosiaalisilla suhteilla niin muihin nuoriin, kuin aikuisiinkin on tällöin suuri merkitys.

" Kyllä ihan hyvin oikeasti he kuunteli meitä ja kohdattiin ihan kyllä ystävällisesti, sanotaan inhimillisesti ja jos ei halunnut puhua jotain asiasta tai jotain. Siis oli mieli tai oli ongelmaa kyllä ihan hyvin he järjesti apua tai jos itse pystyn niin he auttoivat, kun ei ollut äiti, tai vanhempaa siinä... ja sitten oli taas aika yksin, eikä osannut asioita..."

" Perheen asiasta oli stressi. Ja kyllä ohjaaja kuunteli ja varasi lääkärin aikaa ja, ja sitten meillä oli sosiaalityöntekijät. Sosiaalityöntekijät auttoivat vaikeissa asioissa ja kuunteli. Kyllä siis ohjaajat auttoivat aika paljon näistä asioista kyllä joo."

" ...oli se perheyhteyden yhdistäminen. Se prosessi oli, kun se päätös oli negatiivinen. Ja oli hetkeksi niin vaikea elämä oikeasti sen kanssa, että siis vaikea hyväksyä tai päätös perheyhdistämisestä oli niin huono, mutta kyllä oma ohjaaja aina kyseltiin hänen kanssa tai sitten muiden ohjaaja kansakin. Kun he aina kysyy, että haluatko jotain tai haluatko jutella... ja kyllä ei haluttu kasaantua asian, että halusimme kuitenkin välillä olla yksin ja sen he kyllä ihan hyvin kuunteli ja kysyy, että haluatteko jotain muuta apua, tai haluatteko käydä lääkäristä tai semmoista."

Perheryhmäkodissa olevan psykologin palvelun tarjoaminen koettiin hyvänä asiana, mutta sitä vierastettiin osittain kulttuuriin sidottujen käsitysten vuoksi.

"... tiedän, että teidän kulttuurissa, olen kuullut sen niin monelta, että ei ole mikään hullu, en tarvitse psykologin palveluja. Se on oikeasti vaikeaa kun on kyllä täällä Suomessa ihan ok. On lääkäri, psykologi, psykiitri vai miten se sanotaan, tai ihan kun on mahdollisuus käydä. Omassa maassa esimerkiksi (-) ei halua, kun vaan jos on vähän hullu. Täällä kävin kyllä psykologilla..."

"...en tarvinnut niin paljon, mutta sen ainakin muistan, että pari kertaa kävin. Mikä se oli psykologia? Joo ja minun mielestä se oli ainakin mitäs sanoisin ihan hyvää, jos olisi enemmän asioita. Puhun niitä oman ohjaajan kanssa ja ohjaajien kanssa siis perheryhmäkodissa. Siitä ei tarvinnut sitten mennä vaikka psykologiaan ja hyvää oli puhua oman työntekijän kanssa, kun he ja auttoi ja kuunteli..."

Aineiston mukaan psykososiaalinen tuki auttaa lapsia ja nuoria heidän oppimisessaan ja koulunkäynnissä. Mielenterveyteen liittyviä haasteita ei haastatteluissa mielletty mielen oireiksi, mutta Hiitolan (2018, 332–333) mukaan koulupoissaoloja voi kertyä esimerkiksi lasten ja nuorten ahdistuksen, päänsäryn ja muiden fyysisten oireiden sekä masentuneisuuden vuoksi, jos niihin ei ole saatavilla tukea.

"...oli kyllä sitten tarve puhua, kun perhe ei päässyt ja sitten oli kaikenlaista ja stressiä...oli vaikea koulua siinä kyllä käydä...ohjaaja teki paljon ja olen kyllä niin paljon kiitollinen hänelle. Paljon apua sain tässä asiassa...ja oma ohjaaja piti kyllä huolta, kun oli niin vaikea se tilanne, kun tuli päätös ja..."

"...ja sitten kun oli paljon niitä särkyjä, enkä voinu olla oikein koulussa sitten. Omaohjaaja auttoi niin paljon siinä, että hän auttoi lääkärissä ja sitten koulutehtävissä ja...juttelin kavereiden kanssa ja ohjaajien ja kävin sitten paljon siinä psykologin kanssa ja oli sitten se toisenlainen terapia, mikä se toimivaterapia, mutta ei täällä..."

Osa haastateltavista nuorista kertoo, kuinka vaikeaa on yrittää tasapainoilla suomalaisen kulttuurin omaksumisen ja toisaalta oman kulttuurin välillä. Tulkintani mukaan siihen on vaikuttanut osaltaan yhteisön paine, mutta myös toivo paremman tulevaisuuden ja elämän puolesta. Kiristynyt maahanmuuttopolitiikka aiheuttaa stressiä nuorille, sillä yksin maahan tulleita lapsia ja nuoria poistetaan paljon. Haastateltavat ovat alkaneet jo kotoutua Suomeen, mutta samanaikaisesti pitkien päätösprosessien vuoksi pelko on läsnä kaiken aikaa ja tällöin psykososiaalisen tuen tarve kasvaa. Myös Kuusisto ja Korjonen-Kuusipuron (2018) tutkimusten mukaan näyttää siltä, että vaikka nuoret ovat hoitaneet velvollisuutensa ja sitoutuneet kotoutumiseen yhteiskunnan vaatimalla tavalla, työntää yhteiskunta heitä pois Suomesta. Näköalattomuuden ja vaihtuvien käytäntöjen sijaan meidän tulisi luoda enemmän lapsen ja nuoren etua huomioivaa turvapaikkapolitiikkaa ja tehdä siitä vastuullisempaa kuormittamatta tämän enempää heidän psyykkistä kuormaansa.

"...oi kyllä ne yritti meille opettaa suomen asioita. Mutta kun jos oli myös meillä samasta maasta ihmisiä se oli vaikea tehdä suomenlaiseen tapaan. Esimerkiksi kun oli Ramadan, piti käydä moskeijassa ja syödä tiettynä aikaan ja se oli vaikeeta, vaikka saatiin kyllä apua ohjaajalta ja hän ymmärsi kyllä..."

"...no mitä oli vaikeeta kyllä, kun odotti sitä päätöstä. Kävin koulua ja sitten oli kyllä vaikea jos ei tiennyt saako olla...ja toisille, kun ne teki pahoja asioita, ei tiennyt voiko jäädä ja ne oli kavereita kyllä..., mutta nyt on erilaista kun on Ukrainen tilanne..."

"...oli niin huono asia se kun piti odottaa. Oma tilanne oli parempi, mutta perheyden yhdistäminen ei onnistu millään ja se on tosi vaikea asia. Nyt kansalaisuus, mutta odotus oli liian pitkä..."

"...no mitä muistan sitten tästä, niin monta kertaa sitten kun peruskoulu oli ohi ja olin jo (-), niin mietin, että miten voin olla niin ajatellut asioista. Oli parempi, kun en tiennyt ensin niin paljon ja sitten oli vaikeaa ymmärtää, saako jäädä ja miten kouluasiat ja työ ja mitä haluaa tehdä ja jos joutuu pois. Ja mitä tuo uskontokin (-) voi että olen tiennyt paljon väärin ja nyt sitten ymmärrän enemmän ja olen sivistynempi asiassa. Tietysti vaikea se on, mutta pitää vaan kunnioittaa molempia kulttuuria..."

Tulkintani mukaan kielen oppimisen ja sosiaalisen kanssakäymisen näkökulmista koulunkäynti nähdään tärkeänä, sillä se mahdollistaa lapsen ja nuoren kokonaisvaltaisen kotoutumisen suomalaiseen yhteiskuntaan ja edistää yhteenkuuluvuutta.

"...kun pääsi perhekotiin, niin sitten oli hyvä, oli koti. Oli hyvä päästä kouluun, kun sai kaikki siten kavereita siellä, vaikka suomenkieli oli alussa niin vaikeeta kyllä ja pääsi heti peruskouluun ja sieltä sitten vähän ajan päästä (-)..."

*"...ja olen hyvin kiitollinen (-), että he auttoivat opinnoissa siellä (-). En millään olisi osannut, kun suomen kieli oli vielä huono ja paljon asiaa. Meillä oli niin hyvä porukka tuolla (-) perheryhmäko-
dissa ja kaikki auttoi ja (-) osasi koko Suomen historian ja (-) auttoi fysiikassa ja matikassa ja olen niin kiitollinen avusta!"*

"...olisi hyvä, että saisi olla koulussa suomalaisten kanssa esimerkiksi peruskoulussa, tai sitten lukiossa ja ammattikoulussa. Peruskoulussa se olis just tärkeää, kun silloin kieli kehittyy kaikesta parhaiten. Lukio on tärkeä myös ja sitten esimerkiksi elämäntutkimustunnilla saat niin paljon uutta tietoa ja ymmärrät enemmän ja saat sivistystä, mitä ei ehkä aikaisemmin ole saanut, kun on ollut

muualla. Tietysti sitten saat suomalaisia kavereita koulusta ja ehkä tutustuu perheisiin ja oppii vielä enemmän.”

Sosiaaliset oikeudet ja psykososiaalinen tuki oli haastava kokonaisuus kaikille haastateltaville. Asiakokonaisuuden huolellisen avaamisen jälkeen haastatellut nuoret kiinnittivät huomiota Suomen heille tarjoamaan sosiaaliturvaan, huolenpitoon ja toimeentuloon sekä oikeuteen opiskella ja myöhemmin tehdä töitä. Nuoret olivat kiitollisia yhteiskunnallemme palvelujärjestelmästä, minkä osaksi he olivat päässeet. Kriittikkiä sai osakseen edustajien työskentely, sillä nuoret olivat kokeneet sen keskenään keskustellessaan olevan epätasa-arvoista ja – laatuista. Psykososiaalinen tuki sai paljon kiitosta siltä osin, että omaohjaajat olivat kaikille nuorille erittäin tärkeässä roolissa ja he kokivat nämä tulkintani mukaan osaksi perhekokonaisuuttaan. Tasapainoilu kahden kulttuurin välillä koettiin haasteelliseksi, mitä kuitenkin koulu ja sitä kautta luodut vuorovaikutukselliset suhteet sekä hyvä omaohjaaja suhde lievensivät.

6.3 Hyvinvointi ja kielellinen tuki

Nuoret kertovat, että erossaolo perheestä, stressi ja mahdolliset traumat vaikuttavat kielen oppimiseen, kehittymiseen ja koulunkäyntiin. Hiitolan (2018, 333) mukaan lasten ja nuorten kokemat psykofyysiset oireet, hoitamaton trauma, sairastelu ja unettomuus voivat asettaa terveydelle, hyvinvoinnille, kielen omaksumiselle sekä arjen kansalaisuudelle monia esteitä. Nämä sekä tyytyväisyys elämään ja arjen sujuvuus olisi hyvä huomioida lasten ja nuorten hoitosuunnitelmassa.

”...no kyllä ei pystynyt nukkumaan, ei koulussa käydä ja äiti itkee puhelimesta. Ei jaksa mennä kouluun ja ei pysty mitään ja tosi iso stressi eikä osaa oikeasti kieltä, mutta saimme tulkkia käyttäjä ja ohjaajan kanssa sitten.”

”...kotoutumisesta varmaan vähän riippuu. Itsestäkin, että kuinka olet ahkera. Kyllä kun tullaan eri kuntoisina ja eri maasta, just jos tulee alaikäinen ilman perhettä ja sinne kyllä on ikävä perhe ja vaikea tilanne oikeasti meillä että jos emme saa yhteyttä perheeseen, sekin on. Koko ajan tulee stressi ja huoli ja miettii mitä tapahtuu ja se vaikuttaa meidän sitten kielenoppimisenkin, että se vaikea keskittyä kouluasioihin. Kyllä totta! Meidän ohjaaja on toimineet ihan hyvin ja ymmärtänyt meidän tilanteen, mutta siis on vähän vaikea kyllä kun tuolla on eri maasta ja alaikäinen ja perhe jää sinne ja se kyllä vaikuttaa.”

Poissaolevan perheen antama emotionaalinen ja sosiaalinen tuki ovat aineiston mukaan lapsille ja nuorille tärkeä voimavara, jos sitä perheen tilanteen mukaan on saatavilla. Aineiston mukaan tulijoiden hyvinvointiin ei voi olla vaikuttamatta erilaiset epävarmuustekijät tulevaisuudesta (ks. myös Hiitola 2018, 326).

”...joo kyllä ja miten jo aikasemmin sanoin, nii se kyllä oli vaikeaa, kun ei tiennyt perheestä ja äiti itki aina puhelimesta. Oli tosi kova stressi siitä ja sitten, kun olet lapsi tiedätkö täällä Suomessa ja et voi tehdä mitään ja sitten kyllä ohjaaja antoi olla omassa huoneessa, ja kysyi haluatko olla ja jos haluat jutella...”

"Oli pakko lähteä sieltä (-):sta. Kaikki oli tosi vaikeaa ja tehtiin paljon, ja edustajakin, että perhe saadaan tänne, ja se oli kyllä tosi vaikeaa. ...no mutta sitten välillä äiti auttoi tekemään puhelimessa ruokaa ja sitten me kaikki syötiin yhdessä ja sitten kyllä ohjaajatkin tykkäsi siitä..."

"... kyllä siellä ryhmäkoti ymmärtänyt tai ihan hyvin meidän tilanteen. He antoi puhelimen ja sitten kun perhe oli maaseudussa ja siellä oli vuoria, ei voinut niin pitää sitten aina yhteyttä. Sitten tuli Taleban ja he menivät pakoon ja en saanut ja yritin perhettä tänne ja oli kyllä..." Et voinut mennä sinne auttamaan ja sitten en voinu edes vähän syödä ja tiesi, että siellä on veli kadulla ja äiti ja sitten piti mennä (-), että saa papereita, et arvaa..."

"Mites sen muistan. Sillon alussa en ajatellu sitä sitten sitä kotitilannetta siellä, tai ajattelin, mutta se oli erilaista, kun sitten toisilla meillä. Ei voi ajatella sitä ja sitten oli se lyhyt lupa ensin ja sitten tehtiin uusi hakemus ja oli kavereita joutunu lähtemään ja oli Ruotsissa meistä yksi jäänytkin, mut ei voi hyvin, kun et tiedä..."

Haastatellut nuoret kertovat tarvitsevänsä tukea arkea kuormittavissa tilanteissa, kuten kielteisen päätöksen jälkeisessä tunnetilassa, perheen tilanteen kuormittaessa nuorta, toiseen yksikköön siirtymisessä, terveydentilan muutoksissa, tai ahdistuneisuudessa. Psykykinen pahoinvointi ja stressitilat hidastavat Hiitolan (2018, 333) mukaan tulijan hyvinvointia niin kielen oppimisen, sosiaalisten suhteiden luomisen kuin kotoutumisen etenemisenkin suhteen. Tulkintani mukaan haastateltavat ovat samaa mieltä Vuoren (2015) kanssa siitä, että avun saaminen ohjaajilta ja verkostoilta on erittäin tärkeää, vaikka tukea ennen tilanteen rauhoittumista ja tasapainottumista ei pystyisikään vastaanottamaan.

"...niin ja lääkärissä sitten ohjaaja tulee ja kertoo sitten kaikki paremmin tai helpommin kielellä, kun ei ollut tulkkia. Ja sitten he kertoo vielä myöhemmin uudestaan, kun ei muista."

"...ja kyllä he auttaa kaikessa ja olen saanut niin paljon apua hammaslääkäriin ja sitten (-) asiaan ja mikä se on sitten ihan vaan kuunnellut."

"...ja olin kyllä ihan viiden tähden hotellissa ja he hoiti mua hyvin ja siitä olen ihan kyllä kiitollinen."

"No olen saanut hyvin ja ohjaaja on ollut hyvä ja omaohjaaja on vienyt ja auttanut ja hoitanut ja ..."

"...on kyllä ollut hyvä olla siellä meillä ja aina saanut apua paljon kaikessa..."

Aineiston ja näkemykseni mukaan kannustava, turvallinen ja kannatteleva suhde nuoren ja ohjaajan sekä muun verkoston välillä voi auttaa tulijaa selviämään traumaattisista kokemuksistaan, sillä aiemmin koetut ongelmat voivat näyttäytyä myöhemmin esimerkiksi mielenterveyden ongelmina. Mielenterveys on Kaukkon (2015, 35–36) mukaan moninainen ilmiö, jossa lopputulokseen voi vaikuttaa monet suoja- ja riskitekijät. Hyvän hoivan avulla työntekijät voivat tukea lapsen ja nuoren kasvua ja hyvinvointia kohti aikuisuutta. Ohjaajien tarjoama sosiaalinen arjen kanssakäyminen ja turva ovat haastateltavien mukaan tärkeä osa hyvinvointia. Kaukkon ja Wernesjön (2016, 8–9, 17) tutkimuksen tulosten tavoin on aineistosta havaittavissa, että nuoret

arvostavat tasapainoista ja turvallista kasvuympäristöä. Lasten ja nuorten eläessä kahden kulttuurin välissä on tärkeää, että on joku, kuka pitää heistä huolta, kuuntelee ja ymmärtää heitä ja he tuntevat kuuluvansa joukkoon.

"...annettiin kyllä omaa rauhaa, kun tarvitsin, mutta oli se kyllä niin hyvää se ohjaajien apu siellä. He olivat ihan koko ajan siinä ja omaohjaaja on kyllä paras, ajattele hän piti huolta ihan miten perhe ja hän on kyllä niin hyvä."

"...me katsottiin telkkaria ja laitettiin ruokaa ja syötiin me kaikki ja sitten he laittoi harrastusta, mitä vielä auttoi...koulussa ja koulun kanssa ja puhuivat perheen kanssa."

"...ja sain kyllä enemmän, kuin mitä voisi ajatella ja enemmänkin. Niinku sanoin, ihan 5tähteä."

"No minun mielestä kyllä oli riittävä tuki. He auttoivat ihan kaikessa ja oli hyvä olla. Terveys se on, että saa harrastaa ja olla ystäviä ja sitten hyvä ohjaaja ja osata kieltä ja sitten perhe on hyvä. Ja sitten se on, kun tiedät perhe on hyvin on hyvä, mutta jos ei, sitten ei hyvä."

"...me käytiin luistelemassa ja hiihdossa ja sitten käytiin metsässä kesällä ja leirillä. Se oli niin hyvä ja sitten sai olla yhdessä siellä ja oli ihan turoallinen."

"...mutta se hyvinvointi, voi hyvin, mutta enemmän tarvitsee apua perhenyhdistmissä ja siinä avussa ja sitten jos voi tukea taloudessa ja rahassa siihen..."

"...on se siinä, että on vaikka mikä uskonto, mun mielestä ei sitä pidä ottaa, vaan kunnioittaa kaikkia ja se on kunnioitus ja sitten siitä hyvinvointia..."

"...tehdään tietysti yhdessä ja käydään katsomassa vaikka kaupungilla ja käydään yhdessä ja leirit on kyllä kiva asia. Syödään yhdessä ja sitten kunnioitetaan toisia. Ja kunnioittaminen on tärkeää. On hyvä fiilis...omaohjaajan kanssa puhuminen on kyllä niin hyvä ollut."

Kielen osaamattomuus tuottaa haastateltavien mukaan hankaluuksia asioiden itsenäisen hoitamisen suhteen. Mahdollinen luku- ja kirjoitustaidottomuus haastaa nuoria, sillä arkisten asioiden hoitaminen on erityisen vaikeaa, jollei mahdotonta. Aineiston mukaan nuoret arvostavat yhdessä tekemistä aikuisten kanssa, jolloin he oppivat asioita ja kielitaito paranee.

"No suomessa pitää kyllä sitä suomen kieltä oppia ja saada sitä hyvä. Alussa on vaikeaa, kun ei osannut ja sai kyllä sitten käyttää tulkkia, mutta kyllä se oli parempi, että oppii."

"Ohjaajat puhuivat meille koko ajan suomea ja ei alussa itse puhunut, mutta kyllä se siitä oppi. Tosi tärkeä, että puhuvat koko ajan suomea..."

"Ei voi kyllä käydä koulussa ja se on tosi vaikea, jos ei osaa. Meillä oli kyllä siinä hyvä opettaja ja ohjaaja auttoi paljon läksyissä..."

"Kyllä olen muistanut oikeasti kaiken tarkkaan ja juuri kieli on kaikesta tärkeä, jos pystyy asumaan täällä Suomessa. Niin ja kyllä just tää on tosi tärkeä. Siis kotoutuminen on kielen oppiminen ja suomen kieli. Minun mielestä on siis aika paljon se kieli oppimisen koko ajan, että silloin tietysti alussakin me kun me ruvettiin kaverin kanssa puhumaan se äidinkieli ja he yritti koko ajan että ne puhutaan suomen kieltä..."

"...kyllä oli virhettä siinä ja sitten ohjaaja ihan hyvin ystävällisesti sanoja laittoi oikein tai korjasi, että näin, siis kyllä todella tärkeää..."

" Riippuu omasta itsestä, tai ihmisestä tai nuorista, että, jos itse ei halua oikeasti ahkerasti opiskella. Ei meillä kaikki osanneet vaikka kirjoittaa, tai sitten ei oltu käyty koulua ollenkaan. Minä olin vähän jo käynyt."

" Opettaja puhui sama asia, että pitää olla ahkera. Ja silloin kun ollaan perheryhmäkodissa, ohjaaja on oikeasti auttanut kieliin oppimisessa koulun kanssa. Läksyissä ja kaikessa ja he yrittäneet, että koko ajan tarkoitus, että me opimme suomenkieli. Se, että ei tarvitse sitten tilata tulkkia, että kyllä puhutaan tai keskustellaan asiasta ja ymmärretään tai pyydetään apua."

"... ensin on kieli tärkeä, että jos opit suomeen hyvin ja silloin ymmärrät kaikki oikeaskaikki suomen säännöt, laki, kulttuuri ja sitten ymmärretään että miten sen pitää rakentaa oma elämä."

"...mitä se oli, jos kävin vaikka sosiaalityöntekijällä, ni sitten oli tulkki ja kaikissa tärkeissä asioissa oli hyvä olla tulkki."

"...onneksi aina ohjaajat ei ymmärtäneet, mitä puhuimme..."

Aineiston mukaan nuoret eivät kaipaa perheryhmäkodilta suomen kielen oppimiseen erityisiä toimenpiteitä. Heidän mukaansa perheryhmäkoti on koti ja he opiskelevat suomen kieltä jo koulussa, mahdollisesti kielikahviloissa, ja harjoittelevat sitä harrastuksissa sekä muissa tapaamisissa. Heidän mukaansa liika kielen opiskelu on raskasta ja suomen kielen puhuminen perheryhmäkodin arjessa on riittävää, eikä siihen tarvita sen enempää.

"...kyllä ei tarvitse enempää. Ei jaksaisi opiskella enempää. Kyllä on hyvä välillä saada puhua vaan omaa kieltä, tai ei puhua yhtään."

"...kun ohjaaja puhuu paljon, se on hyvä. Ei muuta"

"...no tulee ihan riittävästi koulussa ja sitten on hyvä. Ei tarvitse liikaa."

"Mikä on riittävästi. Ei varmasti alussa mitään, mutta minulle tuntui sitten, että (-) oli meidän koti, ei tarvitse olla, kun se on koti, yhtään enempää. Se olisi ollut liikaa, kun kävi koulussa ja harrastuksessa ja kielikahvilassa ja ..."

Kielellisen tuen ja hyvinvoinnin kokonaisuus oli haastatelluille nuorille tulkintani mukaan tärkein kokonaisuus. Turvallisuuden tunne, terveys, mahdollisuus koulunkäyntiin ja tieto perheenjäsenten hyvinvoinnista olivat nuorille kaikki kaikessa. Hyvinvointiin vaikuttivat merkittävästi tieto oman oleskeluluvan jatkosta sekä perheenyhdistämisen mahdollisuuksista ja sen etenemisestä. Ohjaajien tuki ja solmitut ystävyysuhteet kannattelivat nuoria stressin ja pahoinvoinnin yllättäessä. Yhteisölliseen elämään tottuneet nuoret kokivat tulkintani mukaan erityisen tärkeänä sen, että ohjaajat pitivät heistä hyvää huolta ja edesauttoivat kokemusta joukkoon kuulumisesta. Kielellinen tuki ja kielen oppiminen olivat nuorten mukaan tärkeä osa kotoutumista. Luku- ja kirjoitustaito oli nuorille ylpeyden aihe. Riittävän luku- ja kirjoitustaidon sekä suomen kielen osaaminen toi heitä ymmärrykseni mukaan lähemmäs suomalaista yhteiskuntaa ja osaksi sitä.

6.4 Yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja kulttuuristen kohtaamisten järjestäminen

Tulkintani mukaan nuoret tarvitsevat ystäviä ja turvallisia sekä luotettavia aikuisia uudessa kotimaassaan, mikä tukee kotoutumisen edistämisen kaksisuuntaisuutta, ymmärrystä ja kotoutumista arjessa.

"...joo kyllä se ystävät siellä ryhmäkodissa oli hyvä asia. Minulla ei ollut kummiperhettä ja kyllä olisin saanut, ei se sitten ollut tarve, tai en siis halunnut, että oma perhe oli. Se olisi varmasti auttanut siinä kulttuurin ymmärtämisessä kyllä nopeastikin." "...no oli niitä (-) nuoria ja heidän kanssa olimme paljon. Koulussa ei ehkä ollut sitten niitä sellaisia, kun oli niin paljon eri maista meitä. Siellä opittiin monesta kulttuurista, vaikka se oli ihan vaikea ensin uskoa."

"...omaohjaaja siis kyllä ja auttoi ja oli niin hyvä. Hän kertoi siitä kulttuurista ja mitä ja sitten hän kyllä oli niin kiinnostunut ja tiesi paljon minun kulttuurista ja kansasta ja asiasta. Kaikki kiitollisuus hänelle, hän oli auttamassa kyllä kaikessa. Puhui äidin ja isän kanssa puhelimesta ja niin oli ja niin paras kyllä ja sitten alussa noudatin omia asioita, niinku rukoilu ja moskeija, mutta sitten kyllä vähemmän..."

"... se kieli on varmaan se ihan kaiken tärkeä ja ehkä ja ne ystävät ja ne sosiaaliset täällä suomessa, ketkä sulle oikeasti kertoo, että mitä täällä on? Ja miten ollaan varmaan koulutus opinnot ja sitä kautta työelämä ja työelämässä myös saat enemmän tietoa siitä yhteiskunnasta. Saat työkavereita, ja laajenee niin paljon sosiaaliset suhteet siellä myös että monta monta asiaahan se vaatii."

"...kysyttiin sitä kummiperhettä, mutta luottamus oli niin hyvä omaohjaajan kanssa, että en sitten ensin halunnut. Myöhemmin kyllä oli kummiperhe ja onhan se sitten tärkeä, kun saat ihan erilaisen kuvan Suomesta ja siihen kaikesta kulttuuriin liittyvästä. Sitten myös vanhukset ja vanhat ihmiset on hyviä"

Nuoret tarvitsevat turvallisen fyysisen ympäristön lisäksi sosiaalisesti hyväksyvän yhteiskunnan, jotta kotoutuminen uuteen kulttuuriin mahdollistuu. Kotoutumisen prosessissa yksitulleet lapset ja nuoret löytävät oman paikkansa kulttuurien moninaisessa ympäristössä ja nuoret elävät usein usean kulttuurin sekä yhteisön ristipaineissa, jossa uudet käytännöt sekoittuvat lapsuudessa opittuihin kulttuurisiin käytäntöihin.

"...no kyllä opin paljon Suomesta, kun kerrottiin ja se oli hyvä kyllä ymmärtää. Me käytiin katsomassa kaupungissa kaikkea ja oli kyllä myös erilaista."

"...meidät hyväksyttiin kyllä ja kysyttiin ruoka-asiassa kun käytiin kaupassa ja varsinkin silloin Ramadan aikana ja muuten."

"...puhutaan siitä, että vaikka meillä on erilainen se kulttuuri, ni ei aina puhuta uskonnosta, vaan ihmisten kunnioittamisesta ja siitä kulttuurista. Kyllä täytyy kunnoittaa, vaikka on erilainen kulttuuri. On se ollut myös vaikeeta ja meillä on vaikea historia omassa maassa ja sortoa ja tehty pahoja asioita ja varsinkin sitten siis kun siis asuu vuorissa."

"...tuntuu, että on ihan hyväksytty meidän kulttuuri. Katsotaan yhdessä ohjaajan kanssa telkkaria ja he kysyy meidän ohjelmasta ja me kerrotaan paljon, että siellä (-) kaupungissa se on eri asia kun itse vuoristossa ja kaukana. Laitetaan välillä yhdessä meidän (-) ruokaa ja syödään ja hekin siitä tykkäävät."

"...no ehkä vielä se sitten, että kyllä tunnen, että olen suomessa ja suomalainen. Se perhekodeissa ymmärrettiin paljon, että autettiin ymmärtämään sitä. Alussa me syötiin vaan kananmunaa, ja joskus saimme sieltä (-) ostaa omaa riisiä. Kyllä he yritti. Kerrottiin paljon asioita ja katsottiin ja koulu oli myös niin, että sitten tiesi, miten hyvä on toimia. On kyllä niin paljon opittu, että omassa maassa ja ihmiset, että ei aina ymmärrä kaikkea ja et tiedä muista kulttuureista yhtään ja jos se niin on niin opittu siellä ja sitten on vaikea olla vähän kahdessa..."...no se suomen kulttuuri tulee parhaiten, kun sulla on kieli, harrastus ja koulu ja sitten keskustele. Parempi, että ei ole koko ajan samaa kieltä puhuvia."

"...kulttuuri, kun saa olla tekemisissä suomalaisten kanssa, kun saa olla koulussa oppii parhaiten. Koulun opetus on kyllä (-) ensiluokkaa. Meille kerrottiin heti kahden vuoden aikana ja luin myös niin paljon eri kulttuureista ja, että he ymmärtävät muita kulttuureja, mutta onko niin huono koulutus kuitenkin omassa maassa ja kaikki muu, että kun olet opetellut omaa kulttuuria ja sinulle on siitä kerrottu, on kuin aukeaa niin iso maailma, kun ymmärtää niin paljon uutta ja sivistävää ja sitten kriittisesti, oliko se sana, niin katsoo kaikkea, mitä on omasta opetettu. Tietysti myös kaikkea muutakin. Koki itsensä aikaisemmin ehkä voiko sanoa tyhmäksi, kun tiesi niin vähän ja uskoi."

"...ja ei tapahtunutkaan mitään pahaa, jos et käynyt moskeijassa...kaikki tämä kulttuuri sen opetti."

Aineiston mukaan on havaittavissa, että nuoret tarvitsevat paljon apua eri palvelumuotojen hahmottamisessa ja saavat niihin apua sosiaalityöntekijöiltä sekä ohjaajilta. Edustajien apu on muutaman nuoren kohdalla riittävää, mutta yksi nuorista kokee sen riittämättömänä.

"...no niin paljon olen saanut apua kyllä ja jo aikaisinkin jo sanoin tästä. En osaisi yhtään hoitaa Kela-asioita ilman ohjaa. Ihan niin paljon apua tarvitsen ja se on kyllä todella vaikea ymmärtää. Kyllä sosiaalityöntekijä myös kertoo, mutta vaikka on tulkkikin, ei ymmärrä, on tosi vaikeaa."

"Omahoitaja kertoi, että nyt pitää tehdä hakemus ja sitten se laitetaan tänne ja seuraavaksi tehdään tänne hakemus ja...liian paljon paikkoja."

"...ei se ilman edustajaa voi onnistua ja sitte jos perheen yrittää perheyhdistää, niin edustaja auttaa siinä. Taisi olla, että ohjaaja kirjoitti lausuntoa, mutta ei voinu auttaa."

*"...mitäs se olikaan. No en saanu tarpeeksi tietoa perheenyhdistämisestä ja tiedän, että edustajan olisi pitänyt auttaa. Nyt tiedän, että mulle on sanottu väärin, kun aikaa on annettu vain kolme kuukautta, eikä edustaja auttanut..."*Ohjaajat auttoi kyllä kaikessa ja miten se on niin vaikeaa se Kela. Ei olisi kyllä onnistunut yksin."

"...mutta siis mitäs sanonkaan. Perheryhmäkoti on auttanut paljon ja yhteiskunnasta olen saanut myös. Saan käydä koulua ja oppia kielen ja sitten tää asuminen siinä perheryhmäkodissa oli tosi hyvä asia, kun sain niin paljon kaikessa apua."

Arjen käytäntöjen toimimattomuus voi nuorten mukaan aiheuttaa epävarmuutta elämään ja Kuusisto ja Korjonen-Kuusipuron (2018, 370–371) mukaan myös näköalattomuutta.

"Kyllä meitä kuunneltiin. Ensin ei oikein tiennyt ja pitää olla kaikille samat säännöt, mutta kyllä ohjaajat yritti sitten kyllä kaikille kertoa ja kaikki ei kyllä kuunnellut. Ei sitte voinu tietää, jos itse sai perheen, että miksi toinen ei saa ja samat syyt ja asiat ja..."

"Olisi hyvä, jos kaikki olisi samaa, tai että kaikissa kodeissa olisi samat säännöt. Kun (-), niin siellä oli liian tiukkaa. Ei saanut syödä tiettyinä aikana, piti olla omassa huoneessa tiettyinä aikana. Miten

voi olla omassa kotona näin? Nyt sitten on paljon helpompi, kun yhdessä katsotaan telkkaria ja jos tulet myöhään treenistä, saat silti vielä syödä.”

Kelan, TE-toimiston ja sosiaalitoimen toiminnan kanssa nuoret kokevat haasteita. Aineiston mukaan nuoret eivät olisi selvinneet Kelan toiminnan hahmottamisesta ilman ohjaajia, vaikkakin heidän suomen kielensä sen olisi jo mahdollistanut. Tulkintani mukaan nuoret kokevat, että osittain selkokielelläkin annettu opastus Kelan asioiden suhteen on heille vaikeaa. TE-toimiston työntekijät vaihtuvat, eikä nuorilla ollut aina tietoa omasta työntekijästä ja tarvittavista lausunnoista. Asumiseen liittyvät asiat ovat vaikeita osaksi siksi, että nuori ei olisi halunnut muuttaa asumaan yksin.

”...ei meillä mennä kotimaassa asumaan itse. Kyllä asutaan kotona ja sitten saadaan puoliso ja mennään naimisiin ja ollaan yhdessä. Kyllä on vaikeaa, jos asuu yksin. Perhe tuli, ja se oli silloin niin, mutta yksin...”...en olisi halunnut asua yksin vaan perheen kanssa. Nyt opiskelen ja on hyvä sitten saa rauhassa tehdä ja käydä, mutta ei...”

”...ei voi mitään ymmärtää niitä Kela-asioita ja aluksi oli kielikin vaikea, mutta vaikka nyt osaa kieleen liittyvää, ei voi vaan ymmärtää. Se on niin vaikea kieli se Kela.”

”...TE-toimiston kanssa en tiennyt edes, mikä se on ja sitten ei ehkä ollut työntekijää. Mitä ne olikaan? Tai siis mitä ne tekee, en tiedä, mutta...”...ja nyt tiedän, se Kela ja TE- toimisto vähän minun mielestä yhtä vaikeita.”

Nuorten mukaan perheenyhdistäminen on tehty mahdottomaksi. Nuorten tavoin Kuusisto ja Korjonen-Kuusipuron (2018, 372) ja Kaukko ja Wernesjön (2016, 17) tutkimuksista on ymmärrettävissä, että tällaisen yhteiskunnallisen tilanteen vallitessa nuorten perheiden yhdistäminen on lähes täysin loppunut. Aiemmin ryhmä- ja perheryhmäkoteja pidettiin väliaikaisina asumismuotoina lasten ja nuorten odottaessa perheenyhdistämisen toteutumista. Tällä hetkellä nuoret elävät instituutiomme ja yhteiskuntamme hoidon parissa koko nuoruusaikansa. Tulkintani mukaan alaikäinen perheenkokoaja on huonommassa asemassa aikuisiin kokoajiin nähden, sillä prosessi ja käynnistäminen vaativat taloudellisia ja huomattavia henkisiä resursseja. Nuorten tulevaisuus on jatkuvasti uhattuna, jolloin tulijoiden voi olla entistä vaikeampi luottaa yhteiskuntaamme ja heidän kanssaan työskenteleviin, kotoutumisesta puhumatta-kaan.

”...kyllä se oli vaikea. Edustaja auttoi ja omaohjaaja. Oli perhe ja äiti soitti ja itki ja sitten ei voi tehdä mitään. Ja aikaisemmin jo sanoin, että sain perheen ja kaikilla ei ole kyllä niin ja joo se on vaikea asia.”

”...olen yrittänyt niin paljon. Monta vuotta olen hakenut perheettä ja ei onnistunut. En tiedä miksi.”

”Muut saa ja kaikki sama, mutta ei ja on niin kova stressi ja päänsärky. He ovat siellä ja olen oikeasti yrittänyt jo seitsemän vuotta ja ensin heti ja olin alaikäinen, mutta sitten vaan tekosyitä oikeasti he kertovat se Migri ja ei pidä paikkansa.”

”Sanoin jo, että edustaja kertoi minulle väärin siitä perheen yhdistämisestä. En sitten yrittänyt ja keskityin kouluun. Nyt tietysti olen aikuinen ja sitten perheessä on ylioppilaaksi valmistunut ja nyt yritän heitä tänne Suomeen yliopistoon, mutta en saa tietoa ja se on vaikea ymmärtää. En tiedä onnistuuko.”

Kaikki haastateltavat kokivat, että heillä ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. He toivoivat, että oppiessaan kieltä, opiskellessaan ja ymmärtäessään paremmin suomalaisen yhteiskunnan asettamia odotuksia maahan tulijoille, vaikuttaminen helpottuu. Sosiaalisesti hyväksyvä yhteiskunta oli tulkintani mukaan nuorille kaukainen käsite, ellei heillä ollut kummiperhekontakteja, tai ystäviä natiiviväestöstä esimerkiksi harrastusten ja koulun kautta. Nuorten mielestä suomalainen palvelurakenne on vaikeasti ymmärrettävissä ja perheryhmäkodin tuki asioiden hoidossa koettiin erittäin tärkeäksi. Sosiaalityöntekijöiden rooli oli nuorten mukaan vähäinen. Haastateltavat kertoivat, että he eivät olisi halunneet muuttaa täysi-ikäistyttyään yksin asumaan. Moni asia oli vielä vaikeaa, eikä oma kulttuuri kannustanut yksin elämiseen, vaan esimerkiksi avioliiton kautta tulevaa perhe-elämää pidettiin sopivampana vaihtoehtona.

7 TULOSTEN YHTEEVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Yksin alaikäisenä Suomeen tulleiden lasten ja nuorten määrä on tasaisesti vähentynyt viime vuosina, jos lukuun ei oteta mukaan tämänhetkistä maailman poliittista tilannetta. Globaalina ilmiönä pakolaisuus ja turvapaikanhaku eivät kuitenkaan ole olleet ohimenevä ilmiö, ja Suomeen saapuu lapsia sekä nuoria myös Euroopan Unionin sisäisinä siirtoina tulevaisuudessakin. (Valtioneuvosto 2021.) Olen tarkastellut tässä tutkimuksessa yksin alaikäisenä tulleen lapsen ja nuoren kotoutumisen edistämisestä kohti arjen kansalaisuutta syvähaastatellen nyt jo aikuisia perheryhmäkodista pois muuttaneita henkilöitä sosiaalisen konstruktionismin näkökulmaa hyödyntäen. Olen verrannut lasten ja nuorten kertomuksia kotoutumisen edistämisestä Vuoren (2015) teoretisointiin arjen kansalaisuuden rakentumisesta. Olen vastannut kysymykseen: Miten perheryhmäkodissa mahdollistetaan alaikäisenä maahan tulleiden nuorten kotoutuminen kohti arjen kansalaisuutta heidän omien kokemusten mukaan? Tavoitteena on ollut antaa ääni kohderyhmälle ja kokemukselliselle asiantuntijuudelle niin, että tutkimustuloksista olisi praktista hyötyä perheryhmäkotitoiminnassa sekä sen kehittämisessä.

Tiedon jakaminen ja ohjaus ovat kotoutumisessa ja kotoutumisen edistämisessä kotouttamistyön ydintä, jossa perheryhmäkodin työntekijöiden velvollisuutena on antaa tulijoille tietoa palvelujärjestelmästä, kotoutumista edistävästä toimenpiteistä sekä heidän oikeuksistaan ja ymmärtää luottamuksellisen suhteen luomisen tärkeys lapsiin ja nuoriin. Tiedon saaminen omalla äidinkielellä sekä ymmärrys siitä, että tiedon omaksumiseen menee oma aikansa, on hyvä huomioida suunniteltaessa yksin tulleiden lasten ja nuorten alkuvaihetta perheryhmäkodissa. Kotoutumisen onnistuminen tarvitsee toimijoilta kotoutumista edistävien toimenpiteiden, kuten kodin, ruuan, vaatteiden ja terveyden saamisen sekä riittävien resurssien mahdollistamista perheryhmäkotitoiminnassa. Tiedon omaksuminen vaatii usein toistoa, minkä vuoksi sitä on hyvä jakaa yksi kokonaisuus kerrallaan suunnitelmallisesti ja oikea-aikaisesti. (Ks. Vuori 2015, 395–398; Ks. myös Kaukko & Wernesjö 2016, 15–17.)

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että kodinomainen ympäristö, jossa työntekijät onnistuvat luomaan luottamuksellisen suhteen lapsiin ja nuoriin, auttaa luottamuksen rakentumisessa myös uutta yhteiskuntaa kohtaan. Koti, jossa omaohjaajat ja muut aikuiset ohjaavat, tukevat, huomioivat lasten yksilölliset tarpeet sekä kannustavat lapsia ja nuoria on hyvän kotoutumisen perusta. Tulosten mukaan perheryhmäkotiin muuton alkuvaiheen tutustumiskäynnillä, nimetyllä omaohjaajalla ja omalla huoneella on suuri merkitys turvallisuuden ja luottamuksellisen tunteen aikaan saamiseksi. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että hyvä ohjaus, tiedon jakaminen ja luottamuksellisen suhteen luominen arjessa ovat kotoutumisen edistämässä yksi sen arvokkaista lähtökohdista.

Maahan yksin tulleet lapset ja nuoret tarvitsevat usein erityistä tukea edustajalta ja muilta ammattilaisilta, koska juuri saapuneena he eivät pysty osallistumaan täysipainoisesti yhteiskunnallisiin toimintoihin, tai koulutukseen. Hiitolan (2018, 332–333) mukaan fyysinen ja psyykinen oireilu ovat arkipäivää ja vaikeuttavat lasten ja nuorten elämän aloitusta uudessa maassa. Psykiatrisen hoidon puute on yleistä, vaikka alaikäisyksiköt ja lastensuojelu pyrkivätkin tarjoamaan oireileville lapsille ja nuorille hoitoa. Vaikeista oloista saapuneet tarvitsevat monipuolisesti sosiaalityön palveluja, kunnes heillä on mahdollisuus pärjätä normaalien yhteiskunnan tarjoamien palvelujen avustamana. Vuoren (2015, 399) mukaan lasten ja nuorten avuntarve voi liittyä sosiaalisiin ja psyykkisiin ongelmiin esimerkiksi terapiatyöskentelyn rinnalla kotoutumisen edistämisen ulkopuolella. Yksintulleet alaikäiset lapset ja nuoret ovat alttiita haavoittumiselle johtuen heidän kokemuspohjastaan väkivallan, sodan, huonon pohjakoulutuksen ja terveysongelmien tuomista haasteista. Psykososiaalinen tuki nähdään tärkeänä maahan saapuneiden lasten ja nuorten keskuudessa, sillä heidän voidaan katsoa olevan syrjäytymisen uhattuina oleva ryhmä, joiden riippuvuus sosiaalityöstä ja rajallinen osuus kansalaisina voi jäädä pysyväksi. (ks. myös Kotoutuminen.fi 2022c.)

Nuoret näkevät tärkeänä psykososiaalisen tuen kotoutumisen edistämässä. Psykologin tuki koetaan arvokkaana, vaikkakin vieraana. Tuki ja tuen saaminen vaikuttavat vahvasti esimerkiksi heidän opintoihinsa sekä niiden etenemiseen. Nuoret ovat toivoneet ja saaneet ohjaajilta ymmärrystä, huolenpitoa ja kuuntelua. Koulu nähdään tärkeänä porttina niin sosiaalisten, kuin ystävyysuhteiden ja kielen oppimisen näkökulmista. Nuoret kokevat kulttuurista epävarmuutta ja valtavia odotuksia uuden kulttuurin tuomista odotuksista itsenäistymisen suhteen. Samanaikaisesti heidän odotetaan kuitenkin olevan ja toimivan lasten tavoin. Kokemus välitilassa elämisestä aiheuttaa heille haasteita toimia ja on stressaavaa.

Hyvinvointiin liittyy läheisesti tulijoiden kokemukset yksinäisyydestä. De Ar-ruda Camaran, Heinon ja Juvosen (2022, 44) tutkimuksessa lasten ja nuorten kokema koti-ikävä voi näyttäytyä fyysisinä oireina, käytöksessä, tunnetiloissa, vaikenemisena

ja kulttuurisena kaipauksena. Tätä samaa on tulkittavissa myös haastateltujen nuorten vastauksissa.

Ahdistus ja fyysiset oireet aiheuttavat koulupoissaoloja. Lapset ja nuoret ovat tottuneet vahvaan yhteisöllisyyteen omassa kotimaassaan ja yksin oleminen on pelottava, uutta opettelua vaativa asia uudessa maassa. Tulokset osoittavat, että omaohjaajien ja ohjaajien tarjoama huolenpito, turva ja tuki ovat merkityksellisiä nuorten hyvinvoinnin rakentumisessa. Kuulumisen ja kotiutumisen kannalta ympäristöön luodut sosiaaliset suhteen edistävät kotoutumista ja poistavat yksinäisyyden tuntemuksia.

Sosiaaliset oikeudet ja niiden välittäminen ovat läheisesti yhteydessä byrokratiiaan eli yhteiskunnan tukemien palveluiden käsittelyyn sekä sosiaaliturvaetuuksiin. Työskentely asian parissa alkaa jo silloin, kun maahantulija rekisteröidään maistraatissa. (Vuori 2015, 399.) Edellytyksiä poliittisille ja sosiaalisille oikeuksille ovat oleskeluluvan ja myöhemmin mahdollisen kansalaisuuden saaminen. Sosiaalisia oikeuksia ovat esimerkiksi oikeus sosiaaliturvaan, koulutukseen ja terveydenhoitoon. Yhteiskunnassa ja perheryhmäkotitoiminnassa on hyvä miettiä, miten nämä asiat on mahdollista toteuttaa, jotta lapsi ja nuori kokee kuuluvansa yhteiskuntaan. (ks. Hiitola 2018, 329.) Sosiaaliturva on perus- ja ihmisoikeus, jossa jokaiselle kuuluu välttämätön huolenpito ja toimeentulo (Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999; Suomen perustuslaki 731/1999, 19§). Yksin maahan tullut lapsi ja nuori on oikeutettu asuessaan kunnassa saamaan samoja palveluja terveydenhuollosta ja sosiaalipalveluista, kuin natiiviväestökin. Tulijoilla on oikeus tarvittaviin palveluihin myös koulunkäynnissä, opiskeluhuollossa ja lastensuojelussa. (ks. Vuori 2015, 400.)

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että sosiaalisen kanssakäymisen ja kielen oppimisen näkökulmista koulunkäynti on tärkeää, sillä se edistää yhteenkuuluvuutta ja mahdollistaa lapsen sekä nuoren kokonaisvaltaisen kotoutumisen suomalaiseen yhteiskuntaan. Harrastuksiin liittyvät avustukset ovat nuorille erityisen tärkeä asia. Edustajilta haastateltavat toivovat enemmän perehtymistä nuorten asioihin ja vahvempaa tukea. Valitettavan paljon riippuu tulosten mukaan edustajasta, miten lasten ja nuorten edustajille kuuluvia asioita hoidetaan.

Vuoren (2015, 400–40) mukaan kotoutumistyön keskeinen tehtävä on suomen, tai ruotsin kielen opettaminen, tulkkaus ja eri kielen tekstien tuottaminen. Viranomaiset vastaavat asioimistulkkauksesta Suomessa ja se nähdään pitkälti osana maahan tulijoiden sosiaalisia oikeuksia. Tulkkaus, sen käytön järjestäminen ja systematisointi ovat kotoutumistyön edellytys. Sitä tarvitaan aina alun arkisessa kanssakäymisessä, asumisessa ja monissa virallisissa tilanteissa silloinkin, vaikka tulija osaisi jo arkipäivän sanastoa. Tulkkausta voidaan tarvita myös sairastamiseen liittyvissä asioissa ja kriisitilanteissa. Työntekijöiden on hyvä huomioida, että arjessa käytetty selkokieli,

hyvä vuorovaikutus ja luottamuksellinen suhde edesauttavat lapsen ja nuoren kielen kehittymistä. (Ks. myös Kotoutuminen.fi.)

Monissa aiemmissa tutkimuksissa esimerkiksi Turtiainen ym. (2018, 345), Turtiainen 2009, 330), Kaukko ja Wernesjö (2016, 8–9) sekä Kuusisto ja Korjonen-Kuusipuro (2018, 370) korostuu suomen kielen oppimisen tärkeys ja kielitaito tarkasteltaessa yksinäisyyden torjumista, kotoutumisen mahdollisuuksia yleisesti sekä kotoutumisen edistämistä. Haastateltavat nuoret korostivat tutkimustuloksissa tutkijoiden tavoin kielen olevan jopa tärkein ja ensimmäinen edellytys, jotta he voivat luoda ystävyys-suhteita, käydä koulua, harrastaa, aloittaa työelämässä ja kotoutua. Kielen osaamisen avulla heillä on mahdollisuus olla osa natiivikansalaisten elämää, vuorovaikutusta ja kulttuuria. Kotoutuessaan Suomeen nuoret ovat nähneet velvollisuudekseen oppia suomen kieltä ja yksinäisyyden torjumiseksi he kaipaavat sosiaalisia suhteita sekä kuulumisen kokemusta, jota kielen oppiminen edesauttaa. Osallistavalla toiminnalla ja kulttuurisilla toiminnoilla sekä vuorovaikutuksella natiivikansalaisten kanssa mahdollistetaan kotoutujien tyytyväisyys elämään, arjen sujuvuus, kieli ja myöhemmin myös työelämä yhteiskunnassamme. Alaikäisten, ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten hoivantarpeeseen on Kuusiston ja Korjonen-Kuusipuron (2018, 370) mukaan vastattu riittävin keinoin, mutta pitkäjänteisen hyvinvoinnin turvaamiseksi hoivakäytännöissä ja niitä turvaavissa laeissa on vielä kehitettävää. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että turvallinen, kannustava ja kannatteleva suhde nuoren ja ohjaajan sekä muun verkoston välillä auttaa tulijaa selviämään traumaattisista kokemuksistaan.

Kotoutumisen edistämisen ja kotouttamispolitiikan tavoitteisiin kuuluu olennaisesti kotoutumisen kaksisuuntaisuus. Kokonaisuutta ajateltaessa kotoutujat ovat vain osa tätä kokonaisuutta ja toiveena on, että myös suomalainen yhteiskunta toimijoinen muuttuu heidän mukanaan. Vuoren (2015, 401) mukaan kaksisuuntaisuus ymmärretään usein kulttuurin muutoksena, joka tapahtuu vanhojen ja uusien asukkaiden kohtaamisissa. Kaksisuuntaisuuden edistämistä varten on perustettu monia monikulttuurikeskuksia ja tapahtumia, mitä on kritisoitu paljon sen vuoksi, että monet kohtaamiset ja tapahtumat supistuvat helposti taide-esityksiin, tai etnisiin ruokajuhliin. Kulttuurisissa tapahtumissa osallistujajoukossa on paljon kotoutumisen edistämisen toimenpiteisiin osallistuvia maahanmuuttajia, mutta muu maahanmuuttaja ja suomalainen väestö jäävät usein puuttumaan. Kulttuurityössä tavoitellaan yleiseen kotoutumiseen liittyviä asioita ja tällöin itse maahanmuuttotyön kaksisuuntaisuus voi jäädä vähemmälle. (Emt.) Johtopäätöksenä voidaan todeta, että Hiitolan (2018, 327), Turtiaisen ym. (2018, 345), Kuusisto ja Korjonen-Kuusipuron (2018, 370–371) sekä Vuoren (2015, 401–402) tutkimusten ja nuorten kertomusten mukaan kulttuuriseen kohtaamiseen kuuluva kuulumisen tunne, jossa vuorovaikutus, ympäröivä yhteiskunta, sen historia ja kulttuuriset tekijät vaikuttavat heidän kokemukseensa yhteiskunnan vastaanottavuudesta.

Ammattilaiset tekevät paljon työtä yli organisaatorajojen, sillä kotoutumisen edistämiseen liittyy läheisesti myös palveluohjausta, byrokratiatyötä ja yhteiskunnallista vaikuttamista. Työntekijän on hyvä tuntee laaja palvelujärjestelmä, sillä yhteistyötä tehdään laajalti muun muassa TE-toimiston, Kelan, terveydenhuollon, maistraatin, asuntotoimen, sosiaalitoimen ja erilaisten projektien välillä. Kotoutumistyössä on tarpeen jalkautua laitosten ja virastojen ulkopuolelle, jotta työntekijät voivat tavata muita ammattilaisryhmiä. Työntekijöiden on hyvä hahmottaa koko nuoren elämäntilanne, jotta kotoutumien monimutkaiset palvelumuodot voidaan koota yhteen. (Ks. Vuori 2015, 401–402; ks. myös Ala-Kauhaluoma ym. 2018, 125.)

Perheryhmäkodin arjen käytännöt, arjen vuorovaikutus ja kohtaamiset näyttivät tulosten mukaan vahvistavan yksin alaikäisenä tulleiden lasten arjen kansalaisuutta. Arjen kohtaamisilla ja teoilla oli merkitystä siihen, miten tulijoiden oikeudet kotoutumisessa toteutuivat ja millainen mahdollisuus heillä oli tuntee kuuluvan tasavertaisina yhteiskuntaamme. Arjen kansalaisuus ei tulosten mukaan näyttäisi koskaan olevan täysin valmis, mutta sen rinnalla lasten ja nuorten on mahdollisuus hakea oleskelulupaa, työpaikkaa, tai kansalaisuutta ja myös saada ne. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että kotoutumisen edistämässä on hyvä huomioida sen eri osa-alueet, joita ovat esimerkiksi osaaminen ja koulutus, hyvinvointi, kaksisuuntainen kotoutuminen sekä työllistyminen. Ideaalitalanteessa kotoutumisen osa-alueet yhteiskunnassamme olisivat yhtenäisiä, riippumatta maahanmuuttajaväestöstä. Suomen tulisi helpottaa perheenyhdistämistä ja puuttua tiukemmin rasismiin, sillä Suomessa on paljon ihmisiä, jotka haluavat rakentaa elämänsä tänne. Esiin nousee toistuvasti toive paremmista mahdollisuuksista osallistua yhteiskuntaan ja tehdä töitä. Poliittisten linjausten ja kotoutumislain tulisi mahdollistaa yhteiskunnan tarpeiden ja kotoutujien yhteensovittaminen, jotta lapset ja nuoret voidaan nähdä tulevaisuudessa omana resurssinaan ja kansalaisena.

8 POHDINTA

Toteutin tämän tutkimuksen noudattaen hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2022) mukaan luotettavan tutkimuksen lähtökohtana on hyvän tieteellisen käytännön periaatteet, jotta sitä voidaan pitää eettisesti hyväksyttävänä ja sen tuloksia uskottavina. Olen kuljettanut eettistä näkökulmaa mukana raportissani aiheen, käsitteiden, haastateltavien ja aineiston valinnan prosessien ajan. Olen kuvannut prosessin avoimesti, käsitellyt ja tulkinnut aineistoa huolellisesti ja luotettavasti sekä huomionnut teorian ja aiemmat tutkimukset tuloksissani.

Tutkimukseni koostui yhteensä kolmen henkilön syvähaastattelusta. Haastateltuja kertyi kahdeksan yksin alaikäisenä tulleelta nyt jo aikuiselta henkilöltä. Teoriaohjaavan laadullisen syvähaastattelun avulla sain laaja-alaisesti tietoa yksin alaikäisenä tulleiden lasten ja nuorten kotoutumisen edistämisen mahdollisuuksista perheryhmäkotitoiminnassa. Laadullinen tutkimus mahdollisti Vuoren (2015) teoreettisen viitekehysten, käsitteiden, teorian ja aiempien tutkimuksien avulla tulosten yhteen kokoamisen niin, että sain kattavasti ajankohtaista tietoa niin sosiaalityölle, perheryhmäkotitoiminnalle, kuin sosiaalityön tiedeyhteisölle tärkeästä ilmiöstä yhteiskunnassamme. Avoin asenne, refleksiivisyys ja kriittisyys auttoivat oman tutkijan positioni löytymisessä. Ne muokkasivat ja ohjasivat käsityksiäni kotoutumisen edistämisestä ja arjen kansalaisuudesta. Tutkimusprosessin avulla opin myös paljon lisää tieteellisen tutkimuksen tekemisestä.

Tutkielmani tavoitteena oli antaa ääni kohderyhmälle ja kokemukselliselle asiantuntijuudelle niin, että tutkimustuloksista olisi praktista hyötyä perheryhmäkotitoiminnassa sekä sen kehittämisessä. Tutkimuksen avulla sain lisäarvoa sosiaalityön tutkimuksen kentälle niin, että nuorten ääni saatiin kuuluviin. Näen, että tavoite onnistui hyvin ja tutkimuksen tuottamaa tietoa on mahdollista tulevaisuudessa hyödyntää valtakunnallisesti, kun halutaan luoda yhtenäisempiä perheryhmäkotitoiminnan rakenteita, jossa kotoutumisen edistäminen kohti arjen kansalaisuutta on yhtä laadukasta riippumatta yksittäisistä perheryhmäkodeista, tai niiden sijainnista Suomessa, myös

kansallisesti. Turvapaikanhakijoina yksintulleet alaikäiset lapset ja nuoret sekä heidän kotoutumisen polkunsa kohti arjen kansalaisuutta tukivat hyvin käsitteinä tutkimuksen kulkua ja tarkoitusta.

Tällä pro-gradu tutkimuksella ja aiemmalla kandidaatintutkielmani kirjallisuuskatsauksella sain syvennettyä tietoa kotoutumisesta kokemusasiantuntijoiden avulla. Toisaalta ajattelen, että otos haastateltavista olisi voinut olla runsaampi, mutta sitä ei maisterintutkielman tasolla ollut mahdollista tehdä. On myös mahdollista, että erilaisella kysymyksenasettelulla ja tiedonhankinnalla olisi saatu erilaisia tuloksia. Esimerkiksi haastatteleamalla nuorten aikuisten lisäksi perheryhmäkodissa edelleen asuvia lapsia ja nuoria olisi tuloksia voitu syventää. Näen sosiaalityön, maahanmuuton ja jatkotutkimuksen kannalta tärkeänä, että tutkimusta asian äärellä jatketaan laajentaen tutkimus koskemaan esimerkiksi koko Suomea, laajentaen samalla myös ikärakennetta. Olen pyynnöstä menossa esittelemään tutkimustani alueeni maahan muuttaneiden erityispalveluihin ja ELY-keskuksiin, mikä vastaa osaltaan tutkimuksen praktiseen tavoitteeseen.

Tutkimusasetelmani kautta kävi ilmi, että kotoutumisen edistymiseen eniten vaikuttavia tekijöitä olivat kieli, luottamus, koulutus, sosiaaliset kontaktit ja turvallisuus. Yksin maahan tulleiden lasten ja nuorten kohdalla haasteina olivat läheisten sosiaalisten siteiden puuttuminen maahantulon jälkeen, epävarma tulevaisuus, perheenyhdistämisen vaikeus ja edustajien työn epätasalaatuisuus. Tutkimuksen mukaan edellä esitetyn lisäksi on hyvä huomioida, että perheyhteisöjen merkitys ei katoa lasten ja nuorten elämästä, vaikka ydinperhe ei konkreettisesti läsnä olisikaan. Sukulaiset ja perheenjäsenet muualla voivat toimia tuen lähteenä, mutta heillä voi olla myös vaateita Suomessa olevia kohtaan. Lasten ja nuorten jaksamiseen ja kotoutumisen voimavaroihin vaikuttavat muualla oleskelevan perheen taloudellinen vastuu ja turvallisuuteen liittyvät tekijät. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan esittää, että perheryhmäkodista saadulla tiedolla ja ohjauksella, sosiaalisilla oikeuksilla, psykososiaalisella tuella, hyvinvoinnin edistämällä, kielen oppimisella sekä yhteiskunnallisella vaikuttamismahdollisuudella ja kulttuurisilla kohtaamisilla on suuri vaikutus lasten ja nuorten kotoutumisen edistämiseen kohti uutta identiteettiä ja arjen kansalaisuuden rakentumista. Ajattelen, että vahvalle perustalle on mahdollista rakentaa uusien Suomen kansalaisten koti. Meidän kaikkien tulisi työskennellä sitä kohden, että yksin maahan tulevat lapset ja nuoret saisivat mahdollisuuden kokea tasavertaisen kansalaisuuden ja elää hyvää elämää yhteiskunnassamme.

LÄHTEET

- Ayotte, Wendy (2000) Separated Children Coming to Western Europe. Why they travel and how they arrive. London : Save The Children Fund.
- Ala-Kauhaluoma, Mika & Pitkänen, Sari & Ohtonen, Jukka & Ramadan, Farid & Hautamäki, Lotta & Vuorento, Mirkka & Rinne, Hanna (2018) Monimenetelmäinen tutkimus kotouttamistoimenpiteiden toimivuudesta. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2018. Helsinki: Tarkastusvaliokunta. [online]
https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/trvj_1+2018.pdf. Viitattu 25.9.2022.
- Alanko, Salli & Marttinen, Irma & Mustonen, Henna (2011) Lapsen etu ensin: yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Helsinki: Yhteiset lapsemme - All our children ry. [online]
<https://kotoutuminen.fi/documents/56901608/78896286/lapsen-etu-ensin.pdf/c42ad45f-13ec-6b3c-7cb2-570757ba47bc/lapsen-etu-ensin.pdf?t=1622890388066>. Viitattu 15.12.2022.
- Burr, Vivienne (2003) Social Constructionism. Second edition. Great Britain: Routledge.
- Carey, Malcolm (2012) Qualitative Research Skills for Social Work. Theory and Practice. Burlington: Ashgate Publishing Company.
- De Arruda Camara, Anna-Maija & Heino, Eveliina & Juvonen, Tarja (2022) Yksin maahan tulleiden lasten ja nuorten koti-ikävä ammattilaisten kuvaamana. Janus vol 30 (1) 2022, 44-64. [online]
<file:///C:/Users/ACER/Downloads/98233-Artikkelin%20teksti-225621-1-10-20220306.pdf>. Viitattu 9.1.2023.
- Directive 95/2011/EU of the European Parliament and of the Council on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted. Official Journal of the European Union, 337, 20.12.2011, 13. [online]
<http://eur->

- lex.europa.eu/xUriServ/LxUriServ.do?uri=OJ:L:2011:337:0009:0026:EN:PDF.
Viitattu 25.9.2022.
- Eduskunnan tarkastusvaliokunta (2019) Kotouttamisen toimivuus. Valiokunnan mietintö TrVM 6/2018 vp – O 10/2017 vp. [online]
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/TrVM_6+2018.aspx.
Luettu 25.9.2022.
- Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus (2022) Maahanmuutto. [online]
<https://www.ely-keskus.fi/maahanmuutto>. Viitattu 26.9.2022.
- Eskola, Jari (2018) Laadullisen tutkimuksen juhannutaiat: laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 209-231.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008) Johdatus laadulliseen tutkimukseen (8.p.). Tampere: Vastapaino.
- Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999. Finlex sopimukset [online]
<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>. Luettu 4.1.2023.
- Euroopan Unionin yleinen tietosuoja-asetus 769/2016. [online]
<https://www.privacy-regulation.eu/fi/>. Luettu 30.1.2023.
- European Migration Network (EMN) (2018) Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkarakortti. Suomi 2018. Euroopan muuttoliikeverkosto.
<https://emn.fi>. Luettu 3.11.2022.
- European Migration Network (EMN) (2020) Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkarakortti. Suomi 2020. Euroopan muuttoliikeverkosto.
<https://emn.fi>. Luettu 14.12.2022.
- European Migration Network (EMN) (2021) Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkarakortti. Suomi 2021. Euroopan muuttoliikeverkosto.
https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/09a_finland_arm2017_en.pdf. Luettu 25.9.2022.
- Gothóni, Raili & Siirto, Ulla (toim.) (2016) Pakolaisuudesta kotiin. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Hammar, Sari & Katisko, Marja (2016) Pakolaisesta täysivaltaiseksi asukkaaksi. Teoksessa Raili Gothóni & Ulla Siirto (toim.) Pakolaisuudesta kotiin. Tallinna: Gaudeamus Oy, 213–230.
- Hiitola, Johanna (2018) Afganistanilaisten pakkomuuttajien arjen kansalaisuus ja toiminnan mahdollisuudet. Janus vol. 26 (4) 2018, 326–342. [online]
<https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/7227/15453095801700545955.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Viitattu 2.10.2022.
- Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.) (2017) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, Matti (2017) Haastattelun maailma. Teoksessa Matti Hyvärinen; Pirjo, Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 11-46.

- Kauko, Mervi & Wernesjö, Ulrika (2017) Belonging and participation in liminality: Unaccompanied children in Finland and Sweden. *Childhood* 2017, Vol 24(1), 7–20. [online]
https://www.researchgate.net/publication/303438988_Belonging_and_participation_in_liminality_Unaccompanied_children_in_Finland_and_Sweden. Viitattu 2.10.2022.
- Kauko, Outi (2015) Yksinäisyys alaikäisten turvapaikanhakijoiden valottamana. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (1), 35–45. [online]
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126233/kauko.pdf>. Viitattu 2.10.2022.
- Kotoutuminen.fi (2022a) Kuntapaikat ja kuntiin osoittaminen. [online]
<https://kotoutuminen.fi/kuntapaikat-ja-kuntiin-osoittaminen>. Luettu 9.10.2022.
- Kotoutuminen.fi (2022b) Lainsäädäntö. [online]
<https://kotoutuminen.fi/lainsaadanto>. Luettu 25.9.2022.
- Kotoutuminen.fi (2022c) Sosiaali- ja terveystoimet. [online]
<https://kotoutuminen.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut>. Luettu 14.12.2022.
- Kuusela, Pekka & Saastamoinen, Mikko (2000) Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Kuusela, Pekka (2001) Sosiaalisen konstruktionismin liike sosiaalitieteissä. Teoksessa Pekka Kuusela & Mikko Saastamoinen (toim.) *Ruumis, minä ja yhteisö. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulma*. Kuopio: Kuopion yliopisto, 17–44.
- Kuusisto, Anna-Kaisa & Korjonen-Kuusipuro, Kristiina (2018) Yksin tulleet nuoret hallinnan kohteena: Suomalainen yhteiskunta näköalattomuuden vai toivon rakentajana? *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 26(4), 370–378. [online] <https://journal.fi/janus/article/view/76480/38329>. Viitattu 2.10.2022.
- Laki holhoustoimesta 442/1999.
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.
- Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Latoma, Sirkku & Pöyhönen, Sari & Suni, Minna & Tarnanen, Mirja (2013) Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa Tuomas Martikainen, Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja Suomalainen yhteiskunta*. Gaudeamus, 163–183.
- Maahanmuuttovirasto (2022a) Tilastot. [online]
<https://tilastot.migri.fi/#applications/23330>. Viitattu 20.9.2022.
- Maahanmuuttovirasto (2022b) Käsittelyajat. [online] <https://migri.fi/kasittelyajat>. Viitattu 31.10.2022.
- Martikainen, Tuomas & Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna (toim.) (2013) *Kansainvälinen muuttoliike ja Suomalainen yhteiskunta*. Gaudeamus.

- Martiskainen, Taina & Toivonen, Virve (2019) Kotoutumisen polku. Ilman huoltajaa tulleiden lasten oikeudet, tarpeet ja palvelut. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 6/2019. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Kotoutumisen_polku_.pdf. Luettu 14.10.2022.
- Mikkonen, Anna & Alitolppa-Niitamo, Anne (2000) Unaccompanied Minor Migrants in the European Union - the Example of Helsinki : Unaccompanied Minors in Finland. Second report on the Project. MinorMig. Unaccompanied Minors as Vulnerable Groups. Berlin : Edition Parapolis, Publishing Department of the Berliner Institut für Vergleichende Sozialforschung.
- Puumala, Eeva & Kynsilehto, Anitta (2017) Turvapaikanhakijoiden ja paperittomien haastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen; Pirjo, Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 357-378.
- Ranta, Juha & Kuula-Luumi Arja (2017) Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa Matti Hyvärinen; Pirjo, Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 413-427.
- Riessman, Catherine (2002) Analysis of Personal Narrative. Teoksessa Jaber Gubrium & James Holstein (toim.) Handbook of Interview Research: Context and Method. Thousand Oaks: Sage Publications, 695-710.
- Ruusuvoori, Johanna & Nikander, Pirjo (2017) Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Matti Hyvärinen; Pirjo, Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 427-445.
- Silverman, David (2013) Doing Qualitative Research. Fourth Edition. London: SAGE Publications Ltd.
- Sisäministeriö (2021) Maahanmuutto. [online] <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>. Viitattu 2.10.2022.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Sotkasiira, Tiina (2017) Inklusiota kiihdyttämässä. Havainnot kotouttamisen kentältä. Teoksessa Teppo Eskelinen & Hannele Harjunen; Helena Hirvonen & Eeva Jokinen (toim.) Tehostamistalous. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 120-138.
- Suokonautio, Jaana & Rantala, Tarja (2014) Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto ja järjestelmän kehittämistarpeet. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. [online] <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Ilman+huoltajaa+tulleiden+alaikaisien+turvapaikkahakijoiden+vastaanotto+05092014.pdf>.
- Suomen perustuslaki 731/1999.
- Taskinen, Sirpa (2011) Mikä on yksintulleiden lasten edun mukaista? Teoksessa Salli Alanko; Irma Marttinen & Henna Mustonen (toim.) Lapsen etu ensin: yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Helsinki: Yhteiset lapsemme - All our children ry. [online] <https://kotoutuminen.fi/documents/56901608/78896286/lapsen-etu-ensin.pdf/c42ad45f-13ec-6b3c-7cb2-570757ba47bc/lapsen-etu-ensin.pdf?t=1622890388066>.

- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (i.a.) Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus. Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat. [online] <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajalasten-nuorten-ja-perheiden-terveys/yksin-tulleet-alaikaiset-turvapaikanhakijat>. Luettu 09.10.2022.
- Tietosuojalaki 1050/2018.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Turtiainen, Kati (2009) Kertomuksia uuden kynnyksellä - Luottamuksen rakentuminen kiintiöpakolaisten ja viranomaisien välillä. *Janus* vol 17 (4) 2009, 329-345. [online] <https://journal.fi/janus/article/view/50534/15299>. Viitattu 9.10.2022.
- Turtiainen, Kati & Kokkonen, Tuomo & Viitasalo, Katri (2018) Aktiivisen kansalaisuuden mahdollisuudet kotouttamistyön ulkoisten ehtojen ja maahanmuuttajien tarpeiden ristipaineissa. *Janus* vol 26 (4) 2018, 343-360. [online] <https://journal.fi/janus/article/view/76453/38333>. Viitattu 14.10.2022.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta, TENK (2019) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. [online] <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012>. Viitattu 30.12.2022.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta, TENK (2022) Ohjeet ja aineistot. [online] <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot>. Viitattu 31.1.2023.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2021) Kotoutumisen sanasto: 1. laitos. [online] <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163545>. Viitattu 21.1.2023.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2022) Maahanmuuttajien kotouttaminen. [online] <https://tem.fi/maahanmuuttajien-kotouttaminen>. Viitattu 14.10.2022.
- Ulkomaalaislaki 301/2004.
- Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.) (2018) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valtioneuvosto (2021) Ministerityöryhmän tiedote. [online] <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/ministerityoryhma-suomi-vastaanottaa-vuoden-2022-pakolaiskiintiössä-myois-afganistanilaisia-pakolaisia-1>. Luettu 12.12.2022.
- Vuori, Jaana (2015) Kotouttaminen arjen kansalaisuuden rakentamisena. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(4), 395-404. [online] <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129563/vuori.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 4.10.2022.

LIITTEET

Liite 1: Saatekirje

Liite 2: Haastattelukysymykset

Liite 3: Suostumuslomake

Liite 1. Saatekirje

Hei,

Olen sosiaalityön pääaineopiskelija Virve Koivukari Kokkola Chydeniuksen yliopistokeskuksesta, Yhteiskuntatieteiden tiedekunnasta. Etsin haastateltavia pro gradu -tutkielmaani varten. Tutkimukseni käsittelee yksin alaikäisenä tulleiden kotoutumisen edistämistä kokemusasiantuntijoiden näkökulmasta. Olen kiinnostunut siitä, millä tavoin Te jo perheryhmäkodista poismuuttaneet nuoret aikuiset näette kotoutumisen edistämisen mahdollisuudet perheryhmäkodissa ja mitkä asiat siihen vaikuttavat.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu arjen kansalaisuuden ja kotoutumisen edistämisen käsitteiden ympärille. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten perheryhmäkodissa mahdollistetaan alaikäisenä maahan tulleiden nuorten kotoutuminen kohti arjen kansalaisuutta Teidän omien kokemustenne mukaan. Tutkimus on tarkoitettu toteuttaa haastattelemalla Teitä syvähaastattelun keinoin, jossa haastateltavia on noin kaksi, tai kolme kappaletta. Haastattelut ovat luottamuksellisia ja osallistuminen vapaaehtoista. Haastattelu kestää noin 40–60 minuuttia. Haastattelu järjestetään kasvokkain, tai halutessanne suojatun Zoom yhteyden välityksellä. Se nauhoitetaan ja kirjoitetaan tarvittaessa tekstimuotoon. Tämän jälkeen nauhoite hävitetään. Tekstimuotoisesta tiedostosta poistetaan kaikki sellainen tieto, josta haastateltava olisi mahdollisesti tunnistettavissa.

Tutkimustulokset ovat luettavissa kirjallisessa työssä, joka julkaistaan Kokkola Chydeniuksen yliopistokeskuksessa. Pro gradu -tutkielmani valmistuu ennen kesää 2023.

Toivon, että osallistut tutkimukseeni. Kerron mielelläni lisää, mikäli sinulla herää kysymyksiä haastatteluun liittyen. Pyydän lupaa saada olla sinuun yhteydessä.

Ystävällisin terveisin,

Virve Koivukari

puhelinnumero: X

sähköpostiosoite: X

Liite 2. Haastattelukysymykset

Muodostin tutkimukseni kysymysrunгон Vuoren (2015, 398–402) määrittelemän seitsemän erilaisen käytännön ulottuvuuden kautta. Näitä ovat ohjaus ja tiedon jakaminen, psykososiaalinen tuki, sosiaalisten oikeuksien välittäminen, hyvinvointi, kielellinen tuki, yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä kulttuuristen kohtaamisten järjestäminen.

Osa 1

Oma esittely, tutkimuksen tarkoitus ja haastattelun kulku
Kuka minä olen
Tutkimuksen tarkoitus
Luottamuksellisuus ja vapaaehtoisuus sekä eettisyys
Aineiston käsittely ja julkaisu
Suostumuslomake ja allekirjoitus

Osa 2

Yleinen tieto haastateltavasta
Kuka olet?
Oletko ollut pitkään Suomessa?
Kuinka kauan asuit perheryhmäkodissa?

Osa 3

Haastattelurunko ja kysymykset

1. TIEDON JAKAMINEN JA OHJAUS

Miten sinut otettiin vastaan prk:ssa?
Millainen prk oli ja nimettiinkö sinulle omatyöntekijä?
Muistatko millaista ja mitä tietoa sinulle annettiin?
Kuka tietoa antoi ja oliko tietoa tarpeeksi?
Millä kielellä tieto annettiin?
Kuka, tai ketkä sinua ohjasivat prk:ssa?
Luotitko tietoon ja ohjaukseen, mitä sait?
Millaista tietoa ja ohjausta olisit omasta mielestäsi tarvinnut?
Mitä muuta haluaisit sanoa?

2. PSYKOSOSIAALINEN TUKI

Saitko tukea prk:ssa?

Millaista tukea sait?

Miten sinut kohdattiin perheryhmäkodissa?

Mitä olisit toivonut kohtaamiselta?

Millaista tukea olisit halunnut, tai tarvinnut?

Ohjattiinko sinua ulkopuolisiin tuen palvelujen pariin? Millaisiin?

Kuunneltiinko tuen tarpeitasi, kysytkö tukea?

Keneltä sait tukea?

3. SOSIAALISET OIKEUDET

Tiedätkö mitä ovat sosiaaliset oikeudet? – Sosiaaliturvaetuudet, yhteiskunnan tukemat palvelut, dvv/ oleskelulupa, oikeus terveydenhuoltoon ja koulutukseen.

Miten sinua tuettiin näiden oikeuksien toteutumisessa?

*Oleskelulupa-asiat

*sosiaaliturvaetuudet

*muut palvelut

*terveydenhuolto

*koulu

Miten olet kotoutunut Suomalaiseen yhteiskuntaan?

Mitä mielestäsi hyvään kotoutumiseen kuuluu?

Oletko saavuttanut ne?

Muuta?

4. KIELELLINEN TUKI

Mitä kieliä puhut ja ymmärrät?

Osaatko lukea ja kirjoittaa, millä kielellä?

Oletko saanut palvelua omalla kielellä?

Oletko käyttänyt/ saanut käyttää tulkkipalveluja?

Missä tilanteissa?

Miten sinua on tuettu suomen kielen opettelussa?

Miten olisit toivonut, että kielen oppiminen olisi toteutettu?

5. HYVINVOINTI

Mitä on hyvinvointi?

Voitko hyvin?
Miten hyvinvointiasi on tuettu?
Millaista apua olet tarvinnut, jotta voit hyvin?
Kuka sitä on antanut?
Onko apu ollut riittävää?
Tuleeko näistä asioista muuta mieleen?

6. KULTTUURINEN KOHTAAMINEN

Minkälaisesta kulttuurista tulet?
Millainen on mielestäsi suomalainen kulttuuri?
Mitä eroavaisuuksia on näissä kulttuureissa?
Koetko ne ristiriitaisina keskenään, miksi?
Onko sinulla ystäviä omasta, tai muista kulttuureista?
Missä tapaat heitä?
Onko sinulla kummiperhettä, entä muuta verkostoa?
Osallistutko erilaisiin tapahtumiin, millaisiin?

7. YHTEISKUNNALLINEN VAIKUTTAMINEN

Oletko voinut vaikuttaa sinua koskeviin yhteiskunnallisiin asioihin? Kaksisuun-
taisuus, perheenyhdistämisen mahdollisuudet, työllistyminen, talous, kehittä-
minen.
Mihin olet voinut vaikuttaa?
Mihin haluaisit voida vaikuttaa?
Koetko kuuluvasi tähän yhteiskuntaan?
Onko prk edistänyt kuuluvuuden kokemustasi?
Onko joku tekijä estänyt kuuluvuuden kokemusta?
Miten näet kotoutumisen ja yhteiskunnan tarpeiden yhteensovittamisen?
Mitä muuta haluaisit sanoa?

Osa 4

Yhteenveto ja kiitokset osallistumisesta
Mahdollisen seuraavan haastattelukerran sopiminen.

Liite 3. Suostumuslomake

Pro-gradu tutkielma: Yksin alaikäisenä tulleiden kotoutumisen edistäminen kokemusasiantuntijoiden näkökulmasta.

Tutkimuksen tekijä: Virve Koivukari

Tutkimuksen julkaisu: Kokkolan yliopistokeskus Chydenius/ Jyväskylän yliopisto

Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa jäsenellisesti tietoa yksintulleen alaikäisen lapsen ja nuoren kotoutumisen edistämisestä kohti arjen kansalaisuutta haastatellen nyt jo aikuisia perheryhmäkodista pois muuttaneita henkilöitä. Vertaan kertomuksia kotoutumisen edistämisestä Vuoren (2015) teoretisointiin arjen kansalaisuuden rakentamisesta.

Tavoitteena on antaa ääni kohderyhmälle ja kokemukselliselle asiantuntijuudelle niin, että tutkimustuloksista olisi praktista hyötyä perheryhmäkotitoiminnassa sekä sen kehittämisessä.

Yllä mainitun tutkimuksen tapa ja tarkoitus on selvitetty minulle. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja voin koska tahansa keskeyttää sen. Olen tietoinen, että henkilöllisyyteni ei paljastu tutkimuksessa ja se jää vain tutkijan tietoon. Haastattelu nauhoitetaan ja hävitetään heti tutkimuksen päätyttyä.

Allekirjoituksellani suostun haastatteluun ja haastatteluaineistoa voidaan käyttää osana tutkimusta.

Päiväys

Allekirjoitus